

Ч. Ж. Кенчиева
З. С. Сарылбекова

КЫРГЫЗ ТИЛИ жана ОКУУ

орус мектептери үчүн 2

Экинчи бөлүм

Кыргыз Республикасынын Герби

Кыргыз Республикасынын Желеги

Кыргыз Республикасынын Мамлекеттик Гимни

Сөзү: Ж. Садыков, Ш. Кулуевдики

Муз.: Н. Давлесов, К. Молдобасановдуку

Ак мөңгүлүү аска-зоолор, талаалар,
Элибиздин жаны менен барабар.
Сансыз кылым Ала-Тоосун мекендеп,
Сактап келди биздин ата-бабалар.

Кайырма: Алгалай бер, кыргыз эл,
Азаттыктын жолунда.
Өркүндөй бер, өсө бер,
Өз тагдырың колунда.

Байыртадан бүткөн мүнөз элиме,
Досторуна даяр дилин берүүгө.
Бул ынтымак эл бирдигин ширетип,
Бейкуттукту берет кыргыз жерине.

Кайырма:

Аткарылып элдин үмүт-тилеги,
Желбиреди эркиндиктин желеги.
Бизге жеткен ата салтын, мурасын,
Ыйык сактап, урпактарга берели.

Кайырма:

КЫРГЫЗ ТИЛИ ЖАНА ОКУУ

2-класс

Экинчи бөлүм

*Окутуу орус тилинде
жүргүзүлгөн мектептер үчүн*

Ред. кеңеш: *Ы. И. Насипбаева, Р. С. Джунушева,*
А. К. Сапарбаева, Т. А. Абдылдаев
КББАнын рецензенти – *пед. илим. канд. Б. А. Абдухамидова*
Илимий консультант – *педагогика илимдеринин доктору,*
профессор Ж. А. Чыманов

Кенчиева Ч. Ж., Сарылбекова З. С.

К 35 Кыргыз тили жана окуу: Окуу орус тил. жүргүзүлгөн мектептердин
2-кл. үчүн окуу китеби: 2-бөлүм – Б.: 2013. – 112 б., сүрөттөр

ISBN 978-9967-31-019-3

Бул окуу китеби окутуу орус тилинде жүргүзүлгөн мектептердин
башталгыч класстарына арналат. Окуу китеби азыркы окуу программасынын
негизинде түзүлдү.

ШАРТТУУ БЕЛГИЛЕР:

– эсиңерге туткула.

– үй тапшырмасы.

– оюн.

- 1 – фонетикалык көнүгүү үчүн сөз, мисалы: *тил*¹.
- 2 – сөздүн курамы боюнча көнүгүү, мисалы: *байке/м/дер/дин*².

Кымбаттуу жаш достор!

Силер өтө маанилүү жана эң кызыктуу сабакты окууну улантып жатасыңар. Окуу жылынын биринчи жарым жылдыгында силер үй-бүлөңөр, өзүңөр, досуңар жана күн тартибиңер жөнүндө айтып бергенди үйрөндүңөр. Ошондой эле өтүлгөн темалар боюнча тексттерди шар окуп, өз ара сүйлөшкөндү үйрөнүп алдыңар.

Окуу жылынын экинчи жарым жылдыгында да кыргыз тили боюнча окууну улантасыңар. Мурдагыдай эле бул жолу да окуу жылынын аягына чейин Акылай, Азат, Улукбек жана Чыпалак бала силерди кыргыздын тамак-аштары, улуттук кийимдери, идиш-аяктары менен тааныштырып, боз үй жөнүндө кызыктуу аңгемелерди айтып берет.

Кымбаттуу достор, кызыктуу кроссворддорду, ребустарды, баш катырмаларды чечмелөө, көнүгүүлөрдү аткаруу силерге кыргыз тилин үйрөнүүгө жардам берет.

Баарыңарга ийгилик каалайбыз.

Авторлор

7-цикл. Адамдын келбети

Кырк тогузунчу сабак. Адамдын келбети

Урок 49. Внешность человека

1. а) макалды окуп, тилиңерди жатыктыргыла; б) белгиленген сөздөрдүн айтылышын жазгыла.

Тил – душман, акыл – дос, **тиш** – коргон.

2. Сүрөт боюнча сабакта эмне жөнүндө сөз болорун айтып бергиле.

Сөз айкаштарын эске туткула:

көк көз – голубоглазый
чачы сары – рыжий
кой көз – кареглазый
чачы кыска – короткие волосы
бети тегерек – круглолицый

чачы узун – длинные волосы
чачы кара – чёрные волосы
чачы тармал – волнистые волосы
тиш – зуб
тил – язык

3. Сөз айкаштарын туура көчүрүп жазгыла.
 Көк көз, бети тегерек, чачы кыска.

4. Чыпалак бала Акылайдан ким жөнүндө сурап жатат? www.bizdin.kg
Диалогду окугула.

Чыпалак бала:	Акылай:
– Акылай, Саша кандай бала?	– Саша орто бойлуу (среднего роста), көк көз, бети тегерек, чачы сары бала.
– Ыракмат.	– Эч нерсе эмес.

5. «Тапкылачы, бул ким?» оюну. Классташыңардын келбетин сүрөттөө боюнча тапкыла.

6. Табышмакты тапкыла.

Табышмак

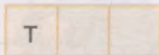
Кыдырата таш койдум,

Красный бык,

Кызыл өгүздү бош койдум.

Окружённый белыми

камнями.

7. Акылайдын аңгемесин окугула.

Менин бөбөгүм – Дастан

Бул менин бөбөгүм. Анын аты – Дастан. Ал үч жашта. Анын бети тегерек. Кашы-көзү кара. Чачы кыска, кара.

Мурду, оозу кичинекей, татынакай (красивые). Дастан – мээримдүү, акылдуу бала. Мен бөбөгүмдү² абдан жакшы көрөм.

1. Атын атабай туруп, классташыңарды сүрөттөгүлө.
2. Тексттин мазмунун айтып бергиле.

Элүүнчү сабак. Ак жуумал кыз

Урок 50. Внешность Акылай

1. Кыргыз тилиндеги кууш үндүүлөрдү атагыла.

2. Көп чекиттин ордуна ылайыктуу келген кууш үндүүлөрдү коюп, макалды окугула.

Жаш күч... менен, кары кеңеш... менен. (-ы)

3. Адамдын дене мүчөлөрүн атагыла.

моюн	баш	ийин	ич	кол	тизе	бут
		манжалар	таман			

1.

2.

5.

7.

3.

4.

6.

8.

9.

Сөз айкаштарын эске туткула:

узун бойлуу – высокого роста

орто бойлуу – среднего роста

кыска бойлуу – низкого роста

арык – худой

толук – полный

күчтүү – сильный

сулуу – красивый

мээримдүү – добрый

ак жуумал – белолицый(ая)

ишенимдүү – надёжный

Үлгү: мээримдүү кыз.

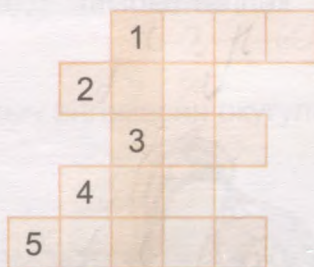
5. Сүйлөмдөргө ылайык келген сүрөттөрдү тапкыла.

1. Бети төгөрөк, сулуу, чачы тармал.
2. Чап жаак, чачы узун, кара.
3. Узун бойлуу, чачы кыска, кара.
4. Чачы жок, бирок сакалы (борода) бар.

6. Кроссвордду тапкыла.
Кайсы сөз келип чыкты?

1. жёлтый
2. голова
3. брови
4. волосы
5. ухо

7. Текстти окугула.

Ак жуумал кыз

Акылай – орто бойлуу, ак жуумал кыз. Анын бети тегерек, кашы-көзү кара, чачы узун. Эрини (губы) татынакай (красивые).

Акылай мээримдүү, эмгекчил кыз.

1. 4-көнүгүүнү жазгыла.
2. Тексттин мазмунун айтып бергиле.

Элүү биринчи сабак. Эр Төштүк

Урок 51. Храбрый Эр Төштүк

1. А) Көп чекеттин ордуна **-да** мүчөсүн (же анын варианттарын) койгула, эмне үчүн мындайча болорун түшүндүргүлө.

Түн... бар, күндүз жок.

Асман... бар, жер... жок. (-да)

- Б) Табышмакты окуп, тилиңерди жатыктыргыла, которгула жана жандырмагын тапкыла.

Сөздөрдү жана сөз айкаштарын эске туткула:

акылдуу – умный

калпычы – лгун, обманщик

шайыр – весёлый

чынчыл – честный

куу – хитрый

мактанчаак – хвастливый

мүнөз – характер

кыргыз элинин жомоктогу

баатыры – сказочный герой
кыргызского народа

2. Сүрөттөр боюнча каармандарды мүнөздөөчү сөздөргө ылайык келген тыбыштарды коюп, окугула.

К...ЧТ... ..

сул... ..

Э...Г...К...ил

ж...л...о...

а...ы...лд...у

к...л...ыч...

Акылай:	Чыпалак бала:
– Чыпалак бала, Эр Төштүк ким болгон?	– Эр Төштүк – кыргыз элинин жомоктогу баатыры.

4. Золушка, Емеля, Незнайка жөнүндө үлгү боюнча сүйлөшкүлө.

5. Тапшырманы үлгү боюнча аткаргыла.

акылдуу калпычы шайыр чынчыл куу мактанчаак

Жакшы сапаттар
(положительные
качества):

Үлгү: чынчыл

Жаман сапаттар
(отрицательные
качества):

Үлгү: калпычы

6. Эр Төштүк жөнүндө Чыпалак баланын аңгемесин окугула.

Эр Төштүк

Эр Төштүк – кыргыз элинин² жомоктогу баатыры. Ал узун бойлуу, кара тору, кашы-көзү кара жигит болгон. Анын мүнөзү ачык, шайыр, чынчыл, кайраттуу (смелый). Мага Эр Төштүк абдан жагат.

7. Суроолорго жооп бергиле:

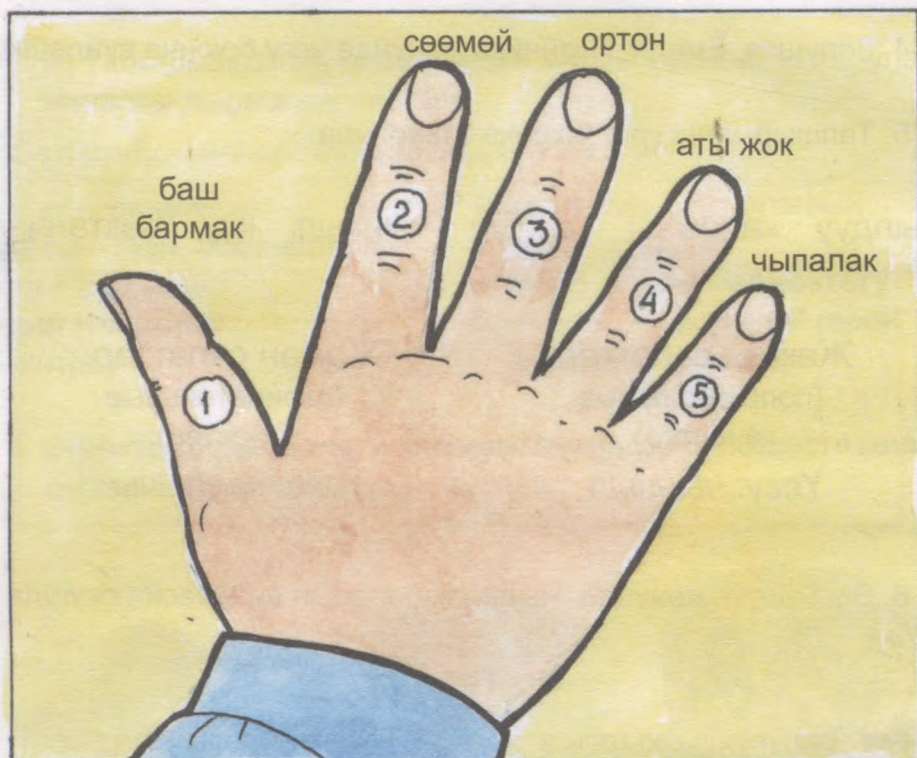
1. Эр Төштүк ким болгон?
2. Анын келбети кандай?
3. Эр Төштүктүн мүнөзү кандай экен?

1. 2-көнүгүүнү жазгыла.
2. Тексттин мазмунун айтып бергиле.

1. Макалдагы көп чекиттин ордуна **-га** мүчөсүн (же анын варианттарын) улап, окугула.

Сөз... баатыр, иш... бакыр (**-га**).

Сөздөрдү жана сөз айкаштарын эске туткула:

манжалар – пальцы

сен тур – ты вставай

уюңа бар – покорми коров

коюңа бар – покорми овец

төөңө бар – покорми верблюда

козуңа бар – покорми ягнят

кулунуңа бар – покорми жеребёнка

2. Сөз айкаштарын көчүрүп жазгыла.

Сен тур коюңа бар, сен тур, төөңө² бар.

бети тегерек

чап жаак

кара тору

ак жуумал

семиз

толук

арык

узун бойлуу

кыска бойлуу

орто бойлуу

4. Үлгү боюнча парталаш коңшунду сүрөттөгүн.

Үлгү: Бул – Атай. Ал узун бойлуу, арык, бети чаап жаак, кара тору бала.

5. Манжалар жөнүндө ырды окугула.

Баш бармак, сен тур – коюңа бар.

Бадал жүрөк, сен тур – козуңа бар.

Ортон оймок, сен тур – уюңа бар.

Оюу чиймек, сен тур – төөңө бар,

Чыпчыпалак кичинекей бөбөк, сен тур – кулунуңа бар.

1. 4-көнүгүүнү жазгыла.

2. Ырды көркөм окугула.

Элүү үчүнчү сабак. Машыгабыз. Көнүгөбүз www.bizdin.kg
 Урок 53. Повторение пройденного материала

1. Таблицаларды толтургула.

А:

-Д	а	→	-...	а
	...			...
	...			...
	...			...

а	→	-Ы
...		-И
о		...
...		...

Б:

-Г	а	→	-...	а
	...			...
	...			...
	...			...

2. Тапшырманы үлгү боюнча аткаргыла.

Бою:	Бети:	Көзү:
Үлгү: кыска		
узун		
орто бойлуу		
		

Чачы:	+ мүнөзү: -	
.....		
.....		
.....		
.....		

А:

Б:

кумурска

ийнелик

4. Мукашеванын тартипсиз бала жөнүндө ырын окугула.

Тартипсиз

Кабыл деген бала бар,
Кыялында жалаа бар.
«Качан адам болот», -деп
Энеси да санаадар.

Кайырма:

Ой, тартипсиз, ой, тартипсиз,
Окууну да жек көрөт.
Ой, тартипсиз, ой, тартипсиз,
Оюн десе эп көрөт.

Жакшы сөздү сүйбөгөн,
Таза, чыйрак жүрбөгөн.
Сөз сураса кошуна,
Корс-корс этип сүйлөгөн.

Кайырма:

8-ЦИКЛ. КИЙИМ-КЕЧЕ

Элүү төртүнчү сабак. Кийим – кече

Урок 54. Одежда

1. Макалдагы көп чекиттин ордуна **-нын** мүчөсүн (же анын варианттарын) улап, окугула.

*Дарак... көркү – жалбырак,
Адам... көркү – чүпүрөк (кийим).(-нын)*

көйнөк

чыптама

бел көйнөк

көйнөк

шым

пальто

жемпир

байпак

куртка

Сөз айкаштарын эске туткула:

кандай кийимдер – какая одежда

жылуу (кышкы) кийимдер – теплая (зимняя) одежда

жайкы кийимдер – летняя одежда

2. Сүйлөмдү туура көчүрүп жазгыла.

Кышында **мен** жылуу кийимдерди² кие**мин**.

Таблицаны толтургула.

-л	а	р	→	...	а	р	→	-...	а	р
	...				е				...	
	о				...				о	
	...				ө				...	

чыптама+лар

күрмө +...

топу+...

шым+дар

кыз+...

аялдар+...

байпак+тар

өтүк+...

эркек+...

4. Диалогду окугула.

– Акылай, сен кышында кандай кийимдерди кие <i>сиң</i> ?	– Акылай, ты какую одежду носишь зимой?
– Кышында мен жылуу кийимдерди кие <i>мин</i> .	– Зимой я надеваю тёплую одежду.

5. Жайында кандай кийим киериңерди үлгү боюнча сүйлөшкүлө.

6. Текстти окугула. Орус тилине которгула.

Кийим

Адамдар кийим кийишет. Кийимдин аты көп: көйнөк, шым, байпак жана башкалар. Аларды баш кийим, сырт кийим (верхняя одежда), ич кийим (нижнее бельё), бут кийим деп бөлөбүз. Андан тышкары (помимо этого), мезгилге жараша жайкы, кышкы, жазгы, күзгү кийимдер деп айырмаланат (отличается).

1. 3-көнүгүүнү жазгыла.

2. Текстти көркөм окугула.

Элүү бешинчи сабак. Баш кийим. Бут кийим

Урок 55. Головные уборы. Обувь

1. Макалдагы көп чекиттин ордуна **-нын** мүчөсүн (же анын варианттарын) улап, окугула.

Сулуу... көркү көзүндө,
Чечен... көркү сөзүндө. (**-нын**)

Сүрөттөр боюнча сабакта эмне жөнүндө сөз болорун айтып бергиле.

топу

моюн орогуч

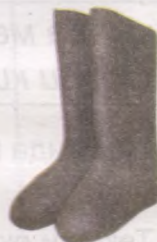
тумак

өтүк

жоолук

чокой

туфли

батиңке

Сөздөрдү жана сөз айкаштарын эске туткула:

баш кийим – головные уборы

бут кийим – обувь

2. Жаңы сөздөргө -лар мүчөсүн улагыла.

Үлгү: топу+лар.

Эсиңерге туткула! Ким+ден? (От кого?) Эмне+ден? (Из чего?) Кайдан (Откуда?)

Указывает на: а) исходный пункт, от которого совершается действие;
б) материал, из которого сделан.

-Д	а	н	→	-Т	а	н
	е				е	
	о				о	
	ө				ө	

Мисалы: а) Эжем шаар+**дан** келет.
б) Калпак кийиз+**ден** жасалат.

3. Жаңы сөздөргө **-дан** мүчөсүн (же анын варианттарын) улагыла.

Үлгү: топу+**дан**.

4. Диалогду окугула.

– Акылай, сен кышында кандай кийимдерди кие**сиң**?

– Кышында мен жемпир, шым, пальто, топу, моюн орогуч, байпак, өтүк кие**мин**.

5. Текстти окугула, орус тилине которгула.

Билип ал!

Кыргыздардын салтында (по обычаю кыргызов) адамдын² кийимин, айрыкча (особенно) баш кийимди жерге таштабайт (не бросают на пол) жана эч кимге тебелетпейт (и никому не разрешают наступать, пинать, ходить по нему). Кийип жүргөн баш кийимин бирөөгө бербейт жана сатпайт (свой головной убор никому не дарят и не продают). Баш кийимди тегеретпейт (не вертят).

1. 3-көнүгүүнү жазгыла.
2. Текстти көркөм окугула.

Элүү алтынчы сабак. Улуттук баш кийимдер

Урок 56. Национальные головные уборы

1. Сүрөттөр боюнча сабакта эмне жөнүндө сөз болорун айтып бергиле.

ак калпак

тебетей

малакай

топу

Сөздөрдү жана сөз айкаштарын эске туткула:

кийиз – войлок

парча – парча

кездеме – ткань

тери – кожа, мех

тукаба – плюш (шёлковая ткань с ворсом)

көрпө – мерлушка (мех из шкуры ягнёнка)

2. Сүйлөмдү туура көчүрүп жазгыла.

Ак калпак кийизден жасалат.

Акылай: – Эркектер кандай баш кийим кийишет?	Акылай: – Какой головной убор носят мужчины?
Чыпалак бала: – Жылуу мезгилде эркектер ак калпак кийишет. <i>Кышында тебетей кийишет.</i>	Чыпалак бала: – В теплое время года мужчины носят ак калпак. <i>Зимой надевают тебетей.</i>

4. Үлгү боюнча диалог түзгүлө.

5. Сөздөргө **-дан** мүчөсүн улап, суроолорго жооп бергиле.

Эмне	эмнеден	жасалат?
Ак калпак	кийиз + ...	жасалат.
Тебетей	көрпө + ...	жасалат.
Топу	тукаба + ...	жасалат.

6. Кыргыздын баш кийимдери жөнүндө текстти окугула.

Ак калпак

Баш кийимди кыргыздар өзгөчө сыйлашат (относятся по-особенному). Аны жерге таштабайт (не бросают куда-попало), чечкенде өйдө илип коюшат (вешают высоко). **Эркектер жылуу мезгилде ак калпак, кышында тебетей кийишет. Калпак кийизден жасалат.** Анын ондон ашык түрү бар.

1. 5-көнүгүүнү жазгыла.

2. Текстти окугула, белгиленген сүйлөмдөрдү айтып бергиле.

1. Сүрөттөр боюнча сабакта эмне жөнүндө сөз болорун айтып бергиле.

Сөздөрдү жана сөз айкаштарын эске туткула:

такыя – девичья тюбетейка

үкүлүү топу – девичья шапка, отороченная мехом, украшенная перьями совы

шөкүлө – головной убор невесты

жоолук – головной убор замужней женщины

элечек – головной убор пожилой женщины

2. Жаңы сөздөргө **-м, -ЫМ** мүчөлөрүн улагыла.

Үлгү: *такыя – такыя**м**.*

3. Диалогду толуктап окугула.

Акылай:
– ...?

Чыпалак бала:
– Кыздар топу кийишет. Аялдар жоолук салынышат (надевают). Чоң энелер элечек кийишет.

4. Сөздөргө **-дан** мүчөсүн (же анын варианттарын) улап, суроолорго жооп бергиле:

Эмне	эмне ден	тигилет?
Такыя	тукаба+...	тигилет.
Топу	кундуз+....	тигилет.
Шөкүлө	парча+....	тигилет.
Элечек	ак кездеме+...	тигилет.

5. Текстти окугула жана которгула.

Аялдардын баш кийимдери

Кыргыздардын² кыздары чачын кырка бөлүп өрүп (заплетали сорок косичек), такыя же үкүлүү топу кийишкен. Үкүлүү топу кундуздан (выдра) тигилген.

Кызды күйөөгө узатар күнү (в день замужества) ага шөкүлөнү кийгизишкен. Тойдон кийин (после свадьбы) жаш келинге (молодой невестке) жоолук салышчу.

1. 4-көнүгүүнү жазгыла.

2. Текстти көркөм окугула.

Элүү сегизинчи сабак. Машыгабыз. Көнүгөбүз
Урок 58. Повторение пройденного материала

1. Таблицаларды толтургула:

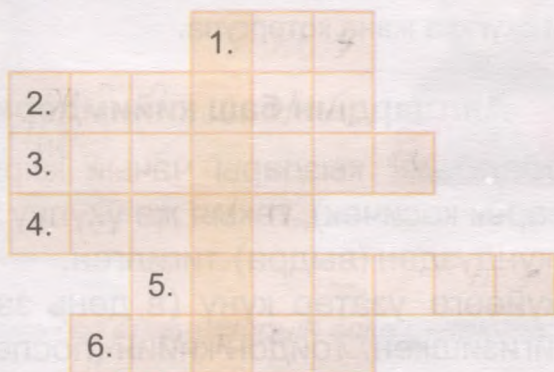
А:

-л	а	р	→	...	а	р	→	...	а	р
	..				...				е	
	..				о				..	
	ө				...				...	

Б:

-д	а	н	→	...	...	н
	...				е	
	...				о	
	ө				...	

2. Кроссвордду тапкыла. Кайсы сөз келип чыкты?

1. сестра (старшая)	4. парча
2. платок	5. ткань
3. мужской зимний головной убор	6. головной убор девушки

3. Суроолорго жооп бергиле.

А: – Кышында сен кандай кийимдерди киесиң?

–

Б: – Ак калпак эмнеден жасалат?

–

– Элечек эмнеден тигилет?

– ...

4. Тексттердеги көп чекиттин ордуна тиешелүү сөздөрдү коюп, толуктагыла.

А:

Эр Төштүк

Эр Төштүк – кыргыз элинин жомоктогу баатыры.

Ал ... бойлуу, ... тору, ... – кашы болгон Анын мүнөзү ачык, ..., Мага Эр Төштүк абдан

Б:

Улуттук баш кийимдер

Эркектер жылуу мезгилде ... , кышында ... кийишет. Калпак ... тигилет.

Кыздар ... кийишет. Аялдар ... салынышат (надевают). Чоң энелер ... кийишет.

Элүү тогузунчу-алтымышынчы сабак.

Өзүңдү текшер

Урок 59–60. Проверь себя

I. А: Төмөнкү сөздөрдү көптүк санда жазгыла.

күрмө +...

кыз+...

өтүк+...

топу+...

аял+...

эркек+...

Б: Сөздөргө **-дан** мүчөсүн (же анын варианттарын) улап жазгыла.

Топу

кундуз+....

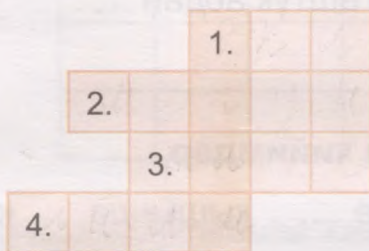
тигилет.

Шөкүлө

парча+....

тигилет.

II. 1. Кроссвордду тапкыла. Кайсы сөз келип чыкты?

1. два

2. нос

3. колено

4. плечо

III. 1. Балдар эмне кийип турушат, жазгыла.

Мен киемин.

Салам. Менин атым – Чыңгыз.

Мен.....киемин.

2. Жоопторду суроолор менен толуктагыла.

- ... ? – Ак калпак ак кийизден жасалат.
– ... ? – Элечек ак кездемеден тигилет.

IV. А: Жомоктун каарманы Эр Төштүктү сүрөттөп жазгыла.

Б: Кыргыздын баш кийимдери жөнүндө эмнени билесиңер?
Сүрөттөп жазгыла.

9-ЦИКЛ. ИДИШ-АЯКТАР. ТАМАК-АШ АЗЫКТАРЫ

Алтымыш биринчи сабак. Идиш-аяктар

Урок 61. Посуда

Сүрөттөр боюнча сабакта эмне жөнүндө сөз болорун айтып бергиле.

чыны

ак чайнек

чайнек

мискей

табак

самоор

чоң кашык

чай кашык

аш айры

бычак

депкир

сузгу

Сөз айкаштарын эсиңерге туткула:

берчи — дай, пожалуйста
айтчы — скажи, пожалуйста

жазчы — напиши, пожалуйста
окучу — прочитай, пожалуйста

1. Сүйлөмдү жазгыла.
Мага кашык берчи.

Акылай: – Чыпалак бала, жүрү чай ичели (жүрү тамак ичели). Чыпалак бала: – Жүрү. Акылай, мага кашык берчи. Акылай: – Мына, ал. Чыпалак бала: – Ыракмат. Акылай: – Эч нерсе эмес.	Акылай: – Чыпалак бала, пойдём пить чай (пойдём кушать). Чыпалак бала: – Пойдем. Акылай, подай, пожалуйста, ложку. Акылай: – Вот, возьми. Чыпалак бала: – Спасибо. Акылай: – Пожалуйста.
--	--

3. Бири-бириңерди чайга чакыргыла.

4. Табышмакты тапкыла.

Табышмак

Чуу-чуу-чуу чыгат,
Чоргосунан суу чыгат.

С носика водичка льется.
Чу-чу-чу пыхтит он сам.

а	о	р
---	---	---

5. Текстти окугула жана которгула.

Кашык жөнүндө

Мурда дүйнө жүзүндөгү элдин баары (раньше люди всего мира) тамакты колу менен жешкен. Ал эми суюк (ну а жидкую) тамакты кол менен жеш кыйын (трудно) болгон.

Ошондуктан (поэтому) адамдар кашыкты ойлоп табышкан (придумали). Байыркы адамдар (древние люди) кашыкты **жалбырактан**², сөөктөн (из кости) жасашкан.

БЭ

1. «Подай, пожалуйста, пиалу, тарелку» деген сүйлөмдү кыргызчага которгула.

2. Диалогду окуп, жаттагыла.

Алтымыш экинчи сабак. Улуттук идиш-аяктар

Урок 62. Национальная посуда

Сүрөттөр боюнча сабакта эмне жөнүндө сөз болорун айтып бергиле.

чыны

кесе

казан

көөкөр

жаргылчак

сабаа

жыгач кашык

жыгач сузгу

бычак

Сөз айкаштарын эсиңерге туткула:

бычак менен нан кесет – ножом режут хлеб

кашык менен тамак ичет – ложкой кушают

сузгу менен тамак куят – поварёшкой разливают суп

чыны менен чай ичет – пьют чай из пиалы

кесе менен сорпо ичет – шорпо пьют из кесе

1. Сүйлөмдү көчүрүп жазгыла.

Бычак менен нан кесе **мин**.

2. Диалогду ролго бөлүп окугула.

Чыпалак бала:	Акылай:
– Акылай, мага бычак берип койчу. Бычак менен нан кесе мин .	– Мына, ал.
– Чоң ыракмат.	– Эч нерсе эмес.

3. Үлгү боюнча диалог түзгүлө.

4. Табышмакты тапкыла.

Табышмак

Үстү таш, асты таш,
Ортосунда бышкан аш.

Сверху камень, снизу камень
Между ними - готовая еда.

Ж ы К

5. Сүрөт боюнча, көөкөр кандай бөлүктөрдөн турарын айтып бергиле.

1. кепкеги
2. кепкек боосу
3. моюну
4. түбү

6. Текстти окугула жана которгула.

Көөкөр

Көөкөр – кыргыздын улуттук кооз идиши. Көөкөргө кымыз, айран, чалап куюлган. Көөкөрдүн оозу кууш, моюну узун, түбү кенен. Азыр ал сувенир катары жасалат. **КСЭ**

1. Тексттеги сүйлөмдөргө суроо коюп, жазгыла.
2. Текстти айтып бергиле.

Алтымыш үчүнчү сабак. Машыгабыз. Көнүгбүз

Урок 63. Повторение пройденного материала

1) а) Көп чекиттин ордуна **-Ы** мүчөсүн (же анын варианттарын) улагыла. Табышмакты окуп, жандырмагын тапкыла.

Өз... бирөө, кулаг ... төртөө (**-Ы**). *Сам один, четыре уха.*

б) Сүрөттөгү идиштердин атын атагыла.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

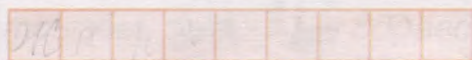

.....

	Жыгачтан	териден	металлдан	таштан (из камня)
Үлгү:	кашук	көөкөр		
				
				

3. Чайнворддорду тапкыла.

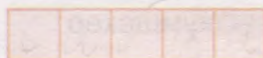
Кыргыздардын кол тегирмени (зернотёрка).

Моюну бар, төөнүн терисинен жасалган анча чоң эмес идиш.

Кымыз даярдала турган, териден жасалган идиш.

Тамак даярдала турган чуюн (чугун) идиш.

Сорпо куя турган жыгач идиш.

Чай, айран, жарма куя турган кичинекей идиш.

4. Көп чекиттин ордуна ылайыктуу сөздөрдү койгула.

Көөкөр

...- кыргыздын улуттук идиши. Көөкөргө ..., ..., ча-
лап куюлган. Көөкөрдүн ... кууш, ... узун, түбү Азыр...
сувенир катары

Алтымыш төртүнү сабак. Тамак – аш азыктары

Урок 64. Продукты питания

1. Макалды көркөм окугула, тилиңерди жатыктыргыла.

Дан болбосо – нан болбойт.

Нан болбосо – жан болбойт.

нан

туз

ун

кант

кумшекер

сүт

каймак

быштак

жумуртка

май

эт

балык

бал

күрүч

балмуздак

канча турат? – сколько стоит?

бир килограмм – 1кг

азык-түлүк дүкөнү – продовольственный магазин

сүт азыктары – молочные продукты

өсүмдүк майы – растительное масло

бериңизчи – дайте, пожалуйста

мына, алыңыз – вот, возьмите

2. «Дүкөндө» деген диалогду окугула.

Саша: Саламатсызбы, эже?

Сатуучу: Саламатчылык.

Саша: Бул балмуздак канча турат?

Сатуучу: Бул балмуздак 25 сом турат.

Саша: Мага 3 балмуздак бериңизчи.

Сатуучу: Мына, алыңыз.

Саша: Канча төлөймүн?

Сатуучу: 75 сом.

– Здравствуйте, эже

– Здравствуйте.

– Сколько стоит это мороженое?

– Это мороженое стоит 25 сом.

– Мне 3 мороженого дайте, пожалуйста.

– Вот, возьмите.

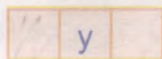
– Сколько с меня?

– 75 сом.

3. Табышмакты тапкыла.

Ашка салсам жоголду,
Анын даамын оңоду.

Вкус меняет мигом он,
Исчезая сам бесследно.

4. Нан жөнүндө текстти окугула.

Нан

Нан – адамдын негизги тамагы. Анын түрү көп. Ал буудайдан (пшеницы), кара буудайдан (ржи) жасалат. Нанды баалаш керек (надо ценить).

1. Азыктардын башка аталыштарын пайдаланып, диалог түзгүлө.
2. Текстти көркөм окугула.

Улуттук тамак-аштар жана суусундуктар

Урок 65. Национальные блюда и напитки

1. Жаңылмачты айтып, тилиңерди жатыктыргыла.

*Жегениң тандыр нандыр,
Тандыр нан жабылгандыр.*

боорсок

токоч

каттама

куурдак

бешбармак

сорпо

кымыз

максым

жарма

бозо

айран

чалап

тамак – еда

же – кушай

улуттук – национальный

ич – пей

жагат – нравится (люблю)

кайсы – какой, какая, какое

чык – тонко нарезанный лук с горячим бульоном, добавляется в готовый бешбармак

2. Сүйлөмдү көчүрүп жазгыла.

Мага бешбармак жагат.

3. Диалогду окугула.

Акылай:

– Чыпалак бала, сага кайсы тамак **жагат**?

Чыпалак бала:

– Мага бешбармак жагат

– Чыпалак бала, тебе какое блюдо **нравится**?

– Мне нравится бешбармак.

4. Үлгү боюнча диалог түзгүлө.

5. Текстти көркөм окугула.

Бешбармак

Бешбармак – кыргыздын эң сыйлуу тамагы. Ал жылкынын, койдун, уйдун этинен жасалат. Этти майда туурашат (мелко нарезают). Кесме менен аралаштырат (размешивают с лапшой). Анан чык кошот (добавляют чык). Бул тамак **беш бармак** менен желет. Ошол үчүн **бешбармак** деп аталат.

6. Суроолорго жооп бергиле.

- Бешбармак кандай тамак? Ал эмненин этинен жасалат?
- Этти кандай туурашат? Эмне менен аралаштырат?
- Бул тамакты эмне менен жешет?
- Эмне үчүн бешбармак деп аталат?

1. 4-көнүгүүнү жазгыла.
2. 6-көнүгүүнү аткаргыла.

Кымыз – пайдалуу суусундук

Урок 66. Кымыз – полезный напиток

1. Улуттук тамак-аштарды атагыла.

Сөздөрдү жана сөз айкаштарын эсиңерге туткула:

жегим келет – хочу есть

ичким келет – хочу пить

жакшы көрөмүн – я люблю

жакшы көрөсүң – ты любишь

пайдалуу суусундук – полезный напиток

2. Сүйлөмдү толуктагыла.

Кымыз –

Эсиңерге туткула! Ким+ди? (Кого?) Эмне+ни? (Что?)

обозначает предмет, на который направлено действие.

-Н	Ы	→	-Д	Ы	→	-Т	Ы
	И			И			И
	У			У			У
	У			У			У

Мисалы: Мен эмнени жакшы көрөмүн? – Что я люблю?

Мен алма + ны, банан + ды, балык + ты жакшы көрөмүн.

Мен кимди жакшы көрөмүн? – Кого я люблю?

Мен апам + ды жакшы көрөмүн.

жумуртка+...	нан+...	каймак+...
кесме+...	кумшекер+...	эт+...
бозо+...	туз+...	боорсок+...
сүзмө+...	боор+...	сүт+...

4. Диалогду окугула.

– Чыпалак бала, сен кайсы тамак ты жакшы көрө сүң ?	– Чыпалак бала, какое блюдо ты любишь?
– Мен сорпо ну жакшы көрө мүн .	– Я люблю шорпо.

5. Үлгү боюнча диалог түзгүлө.

6. Көп чекиттин ордун мааниси туура келген сөздөр менен толуктагыла.

Мен.....

.....

.....

.....

.....

ички**М** келет.

Мен.....

.....

.....

.....

.....

жеги**М** келет.

7. Текстти окугула жана которгула.

Кымыз

Кымыз – жагымдуу суусундук. Ал бээнин сүтүнөн жасалат. Кымыз ден соолукка абдан пайдалуу (очень полезно для здоровья). Ал көп ооруга дары (лекарство для многих болезней). Кымыз ич! Ичсең күчтүү болосуң.

1. 6-көнүгүүнү жазгыла.
2. Диалогду окуп, жаттагыла.

10-ЦИКЛ. БИЗДИН ҮЙҮБҮЗ

Алтымыш жетинчи сабак. Биздин үйүбүз

Урок 67. Наш дом

1. Макалды окуп, тилиңерди жатыктыргыла.

Кыздуу¹ үйдө кыл жатпайт.

Сөздөрдү жана сөз айкаштарын эсиңерге туткула:

көп кабаттуу үй – многоэтажный дом

менчик үй – частный дом

кабат – этаж

бөлмө – комната

батир – квартира

дарек – адрес

конок бөлмөсү – гостиная

уктоо бөлмөсү – спальня

ашкана – столовая

биздин – наш, наша, наше

5- кичирайон – 5-й микрорайон

2. Сүйлөмдү көчүрүп жазгыла, орус тилине которгула.

Мен көп кабаттуу үйдө **жашаймын**.

Вспомните!

-Ы	М
И	
У	
Ү	

Эсиңерге туткула! Запомните!

-Б	-Ы	З
	И	
	У	
	Ү	

-Ы	-Б	-Ы	З
И		И	
У		У	
Ү		Ү	

Окончание притяж. **1 лица**
единственного числа:
менин үй+**үм** (мой дом)

Окончание притяжательности
1 лица множественного числа:
биздин үй+**үбүз** (наш дом)

3. Сөздөргө **-быз, -ыбыз** мүчөлөрүн (же алардын варианттарын) улагыла.

Үлгү: ашкана+быз кабат+ыбыз

короо+... үй+...

бөлмө+... батир+...

терезе+... диван+...

4. 3-көнүгүүдөгү сөздөрдү которгула. Аларды пайдаланып, сүйлөмдөрдү түзгүлө.

Үлгү: ашкана**быз** - наша столовая.

Биздин ашкана**быз** кенен (просторная).

5. Диалогду окугула.

Чыпалак бала:

– Акылай, сенин дарегин кандай?

Акылай:

– Менин дарегим: Бишкек шаары, Манас көчөсү, 55-үй, 2-батир.

– Акылай, какой у тебя домашний адрес?

– Мой домашний адрес: г. Бишкек, улица Манаса, дом 55, квартира 2.

6. Бири-бириңерден үй дарегиңерди сурагыла.

7. Акылайдын аңгемесин окугула.

Биздин үйүбүз

Мен Манас көчөсүндө, 55-үйдө, 2-батирде жашаймын. Үйүбүз жаңы, 9 кабаттуу үй.

Биздин батирибиз 2-кабатта. Ал 3 бөлмөдөн турат: конок бөлмөсү, ата-энемдин бөлмөсү жана менин бөлмөм. Биздин батирибиз² кенен жана ыңгайлуу.

1. Өз үйүңөр жөнүндө баяндап жазгыла.

2. Диалогду окуп, жаттагыла.

Алтымыш сегизинчи сабак. Менин бөлмөм

Урок 68. Моя комната

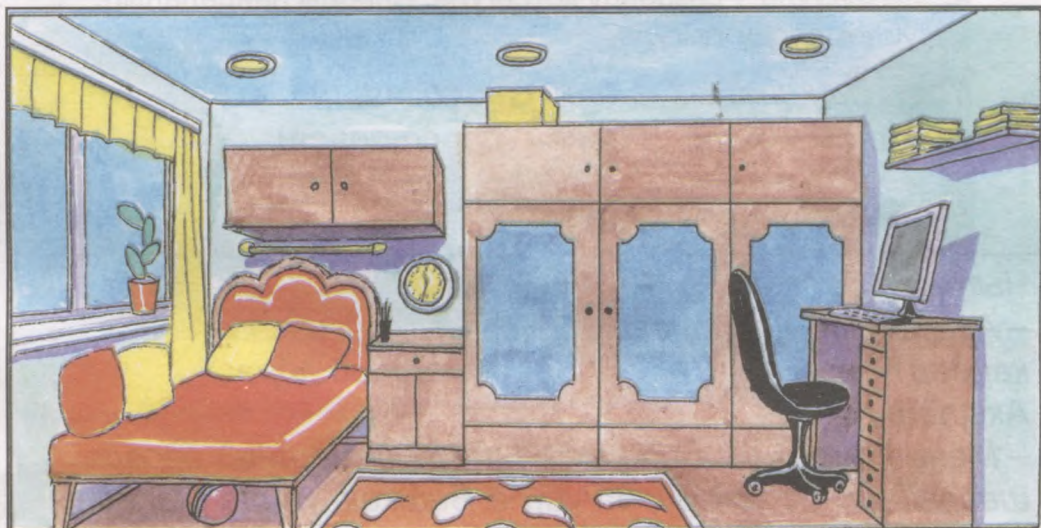
1. Табышмакты окуп, тилиңерди жатыктыргыла. Жандырмагын тапкыла.

Буту бар,

аркасында – на спине

Башы бар,

Аркасында ташы бар.

Сөздөрдү жана сөз айкаштарын эсиңерге туткула.

Слова, указывающие на местонахождение предмета:

оң жагында – на правой стороне

артында – сзади

сол жагында – на левой стороне

жанында – рядом

үстүндө – сверху

ортосунда – посередине

астында – снизу

ичинде – внутри

алдында – впереди

Колдонулат:

Предмет + **нын** (или его варианты) +

Мисалы:

Слова:

ортосунда, артында,

үстүндө, астында,

алдында, жанында и т. д.

бөлмө+**нүн ортосунда** (посередине комнаты)

үй+**дүн артында** (позади дома)

2. Сүйлөмдү көчүрүп жазгыла.

Бөлмө+**нүн ортосунда** үстөл отургучтары менен турат.

3. Сүрөттөрдү карап, топ кайсы жерде тургандыгын айтып бергиле.

үстөл+... ..

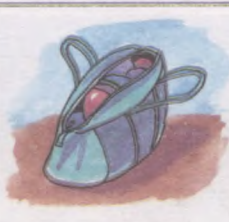
керебет+... ..

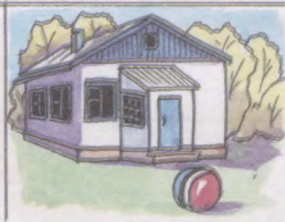
керебет+... ..

терезе+... ..

сумка+... ..

үй+... ..

4. Диалогду окугула.

Чыпалак бала:

– Акылай, сенин бөлмөң кандай?

Акылай:

– Менин бөлмөм чоң эмес, бирок жарык жана таза.

– Акылай, твоя комната какая?

– Моя комната не большая, но чистая и светлая.

5. Бири-бириңерден бөлмөңөр кандай экенин сурагыла.

6. Текстти окуп, орусчага которгула.

Менин бөлмөм

Менин бөлмөм чоң эмес, бирок жарык жана ыңгайлуу. Бөлмөмдө чоң терезе бар. Анын жанында керебетим турат.

Керебеттин оң жагында шифоньер бар. Анын жанында үстөл отургучу менен турат. Үстөлдүн үстүндө компьютер жана китептер жатат. Жерге килем салынган. Бөлмөм мага абдан жагат.

1. Өзүңөрдүн бөлмөңөрдү сүрөттөгүлө.
2. Сабактагы жаңы сөздөрдү жаттагыла.

Алтымыш тогузунчу сабак. Боз үй

Урок 69. Юрта

1. Табышмакты окуп, тилиңерди жатыктыргыла. Жандырмагын тапкыла.

Жерге бекем түптөдүм, | В землю крепко я поставил
Кийиз менен каптадым. | и войлоком накрыл.

1. түндүк	3. уук
2. босого таяктары	4. кереге

Сөздөрдү жана сөз айкаштарын эсиңерге туткула:

жыгач – дерево

боо-чуу – разного рода верёвки

чий – чий

коломто – очаг

сыймык – гордость

2. Сүйлөмдү көчүрүп жазгыла.

Боз үй – кыргыздардын² сыймыгы.

Боз үйдүн (керегеси, коломтосу, түндүгү) мордун милдетин аткарат (заменяет дымоходную трубу).

4. Диалогду окугула.

Акылай: – Чыпалак бала, бул эмне? – Ал эмнеден жасалат?	Чыпалак бала: – Бул кыргыздардын боз үйү. – Боз үй жыгач, кийиз, чий боо-чуудан жасалат.
---	--

5. Бири-бириңерден боз үй эмнеден жасаларын сурагыла.

6. Көп чекиттин ордуна тиешелүү сөздөрдү койгула.

үстүндө ортосунда оң жагында сол жагында

1. Боз үйдүн коломто бар.
2. Боз үйдүнтүндүк бар.
3. Боз үйдүнидиш – аяктар бар.
4. Боз үйдүнээр(седло) бар.

7. Текстти окуп, орус тилине которгула.

Боз үй

Боз үй – байыркы кыргыз элинин турак жайы (жилище). Ал жыгач, кийиз, чий, боо-чуудан жасалат. Кереге, уук, түндүк, босого таяктары (палки) жыгачтан жасалат. Бир да мык колдонулбайт (не используют ни одного гвоздя). Боз үй көчмөн жашоого ыңгайлуу (удобен для кочевого образа жизни). Боз үй – кыргыздардын сыймыгы.

КСЭ

1. 6-көнүгүүнү жазгыла.
2. Текстти көркөм окугула.

Жетимишинчи сабак. Машыгабыз. Көнүгөбүз

Урок 70. Повторение пройденного материала

1. Таблицаларды толтургула.

А:

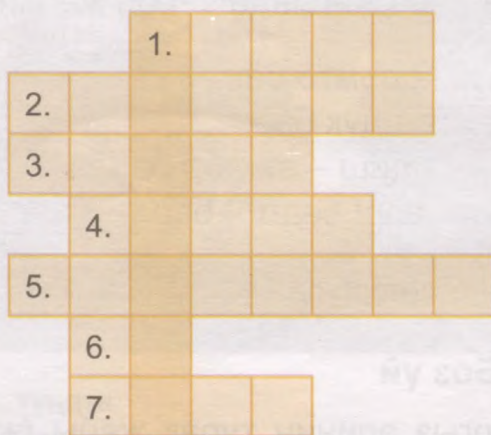
-Н	Ы	→	...	Ы	→	...	Ы
	...			И			...
	У			...			...
	...			Ү			...

Б:

-Б	Ы	З
	...	
	У	
	...	

Ы	-Б	Ы	З
...		И	
У		...	
...		Ү	

2. Кроссвордду тапкыла. Кайсы сөз келип чыкты?

1. рис

2. национальное мучное изделие

3. рыба

4. бульон

5. яйцо

6. мясо

7. напиток

3. Диалогду толуктагыла.

Саша: Саламатсызбы, эже?

Сатуучу:

Саша: Бул шоколад канча турат?

Сатуучу:

Саша: Мага 2 шоколад бериңизчи.

Сатуучу: ...

Саша: Канча төлөймүн?

Сатуучу: ...

Менин бөлмөм

Менин бөлмөм ... эмес, бирок ... жана Бөлмөмдө чоң ... бар. Анын жанында ... турат. Керебеттин ... жанында шифоньер бар. Анын ... үстөл отургучу менен турат. Үстөлдүн ... компьютер жана китептер жатат. Жерге килем салынган. Бөлмөм мага абдан

5. Тест

1. Байыркы кыргыз элинин турак жайы.

- а) көп кабаттуу үй б) боз үй в) менчик үй

2. Боз үйдө мордун милдетин аткарат.

- а) кереге б) түндүк в) коломто

3. Ал бээнин сүтүнөн жасалат.

- а) быштак б) каймак в) кымыз

4. Кыргыздын эң сыйлуу тамагы.

- а) бешбармак б) сорпо в) кесме

5. Адамдын негизги тамагы.

- а) бал б) балмуздак в) нан

6. Кыргыздын улуттук кооз идиши.

- а) кашык б) казан в) көөкөр

7. Кашык менен:

- а) нан кесет б) тамак куят в) тамак ичет

8. Сорпо куя турган жыгач идиш.

- а) көөкөр б) сабаа в) кесе

9. Кымыз даярдала турган чоң тери идиш.

- а) көөкөр б) мискей в) сабаа

10. Кыргыздардын кол тегирмени.

- а) бычак б) жаргылчак в) тегирмен

Жетимиш биринчи-жетимиш экинчи сабак.

Өзүңдү текшер

Урок 71–72. Проверь себя

1. Көп чекиттин ордуна:

а) -ны мүчөсүн (же анын варианттарын) койгула;

Суу ... чым токтотот,

Сөз ... чын токтотот. (-ны)

б) көптүк сандагы **-быз, -ыбыз** мүчөсүн (же анын варианттарын) улап, сүйлөм түзгүлө.

биздин үй + ...

биздин бөлмө +

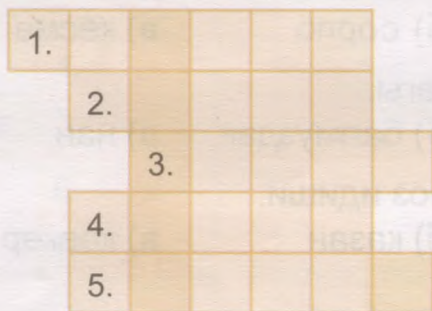
биздин ашкана + ...

биздин батир + ...

биздин короо + ...

биздин көчө + ...

2. Кроссвордду тапкыла. Кайсы сөз келип чыкты?

1. кастрюля

2. тарелка

3. нож

4. ложка

5. самовар

3. Жоопторду суроолор менен толуктагыла.

Саша: ... , эже?

Сатуучу: Саламатчылык.

Саша: ... ?

Сатуучу: Бир пакет сүт 35 сом турат.

Саша:

Сатуучу: Мына, алыңыз

Саша: ... ?

Сатуучу: 70 сом.

4. Балдар бөлмөсүн сүрөттөп жазгыла.

Жетимиш үчүнчү сабак. Жаратылыш Урок 73. Природа

1. Макалды окуп, тилиңерди жатыктыргыла.

Жер байлыгы – эл байлыгы.

2. Макалдагы белгиленген сөздөрдүн айтылышын жазгыла.

тоо

өрөөн

чөл

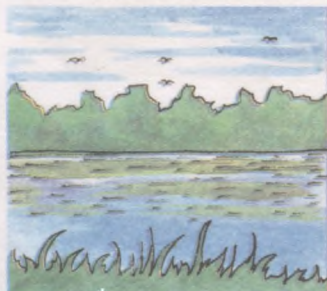
мухит (океан)

деңиз

көл

дарыя

токой

жер

Сүйлөмдү эсиңерге туткула:

Кыргызстан – тоолуу өлкө. – Кыргызстан – горная страна.

3. Сүйлөмдү толуктагыла.

Кыргызстан –

Эсиңерге туткула!

Ким+де? (У кого?) Эмне+де? Кайда? (Где?)

Соответствует русским предлогам «в» и «на»

-Д	а	→	-Т	а
	е			е
	о			о
	ө			ө

Мисалы: **в** воде – суу+**да**

4. Сөз айкаштарын кыргыз тилине которгула. Аларды пайдаланып, сүйлөм түзгүлө.

А: в лесу

Б: в озере

в горах

в земле

в пустыне

в доме

в долине

во дворе

5. Суроолорго жооп бергиле.

Момолой (крот) кайда жашайт? Балык кайда жашайт?

Мышык кайда жашайт?

Кирпи (ёж) кайда жашайт?

6. Текстти окугула, орус тилине которгула.

Кыргыз жери

Кыргызстан – тоолуу өлкө. Анда Ысык-Көл, Соң-Көл деген көлдөр бар. Ат-Башы өрөөнүндө Ак-Сай, Арпа, Жаңы-Жер, Каман-Суу деген жайлоолор (пастбища) бар.

Бизде (у нас) **дарыялар**² да көп. Алар: Нарын, Ат-Башы, Ак-Буура, Сары-Жаз.

7. Суроолорго жооп бергиле.

- Кыргызстан кандай өлкө?
- Кыргызстанда кандай көлдөр бар?
- Бизде кандай дарыялар бар?

1. 4-б көнүгүүнү жазгыла.
2. Текстти көркөм окугула.

Жетимиш төртүнчү сабак. Жапайы айбанаттар

Урок 74. Дикie животные

1. Макалды окуп, тилиңерди жатыктыргыла.

Бөрү баласы – ит болбойт.

2. Макалдагы белгиленген сөздөрдүн айтылышын жазгыла.

арстан

жолборс

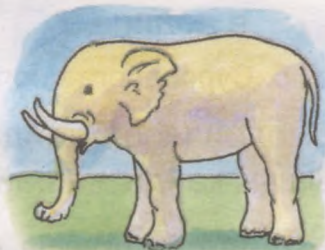
аюу

карышкыр (бөрү)

аркар

пил

түлкү

маймыл

илбирс

Сөздөрдү жана сөз айкаштарын эсиңерге туткула:

коркок – трусливый

жырткыч – хищник

жырткыч эмес – не хищник

куйрук – хвост

алсыз – слабый

алсыз

семиз

чоң

түсү кара

жырткыч эмес

узун

арык – ...

күчтүү –...

кичинекей – ...

жырткыч – ...

түсү ак – ...

кыска – ...

4. Төмөндөгү сөздөр менен сөз айкаштарын түзгүлө:

коркок

күчтүү

жырткыч

алсыз

жырткыч эмес

чоң

5. Текстти окугула, суроолорго жооп бергиле.

Илбирс

Илбирс – өтө күчтүү жана шамдагай келген (ловкий), сымбаттуу (стройный) жырткыч. Кулагы кичине, тырмагы курч (острые когти), буту кыска.

Илбирс Кыргызстандын ак карлуу бийик тоолорунда жашайт (обитают на снежных вершинах гор). Ал тоо эчки, аркар, элик, доңуз, кээде үй айбандары менен азыктанат (питается).

Биз аларга кам көрүшүбүз керек (Мы должны беречь их).

КСЭ

- Илбирс кандай жырткыч?
- Ал кайда жашайт?
- Илбирс эмне менен азыктанат?

1. 3-көнүгүүнү жазгыла.
2. Текстти көркөм окугула.

Жетимиш бешинчи сабак. Жапайы канаттуулар

Урок 75. Дикие птицы

1. а) көп чекиттин ордуна **-нын** мүчөсүн (же анын варианттарын) койгула;

б) макалды окуп, тилиңерди жатыктыргыла.

Ат... баары – тулпар болбойт,

Куш... баары – шумкар болбойт(**-нын**).

карга

ак куу

көк кытан

бүркүт

үкү

чабалекей

тоту куш

шумкар

турна

Сөздөрдү эсиңерге туткула:

секирет – прыгает

сойлойт – ползает

сүзөт – плавает

Ал эмне кылат?

жатат басат учат чуркайт сойлойт секирет

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. 52-беттеги сүрөттөрдү пайдаланып, суроолорго жооп бергиле.

- Кайсы канаттуу сууда сүзөт? - ...
- Кайсы канаттуулар бат учат? - ...
- Кайсы канаттуу түнкүсүн (ночью) учат? - ...
- Кайсы куштун тумшугу курч (острый клюв)? - ...

4. Текстти окуп, которгула.

Шумкар

Шумкар – анча чоң эмес, канаттары узун, куйругу кууш, тумшугу курч куш. Анын жүнү боз же чаарала болот. Курсагында тактары (на брюшке пятна) бар. Жону (спинка), канаты каралжын.

Аскаларда (на скалах), бийик дарактардын башына (на вершинах деревьев) уя салат (гнезда вьёт). Каз-өрдөк, кекилик-чил, коёндорду кармайт.

Биз ал куштарга кам көрүшүбүз керек!

КСЭ

1. 3-көнүгүүнү жазгыла.
2. Текстти көркөм окугула.

Жетимиш алтынчы сабак. Чабалекей

Урок 76. Ласточка

1. Табышмакты окуп, которгула жана жандырмагын тапкыла.
Бышырса (если сварись) – аш болот,
Бышырбаса (если не сварись) – куш болот.

Ж		М				К	
---	--	---	--	--	--	---	--

2. Табышмактагы белгиленген сөздүн айтылышын жазгыла.
3. Кыргызстанда кандай жапайы канаттуулар жана айбанаттар жашаарын жазгыла.

Жапайы айбанаттар	Жапайы канаттуулар
Үлгү: илбирс	Кыргоол - фазан

4. Таблицаны пайдаланып, айбанаттарды жана канаттууларды сүрөттөп жазгыла.

Ал кандай?	Ал эмне жейт?	Ал эмне кылат?	Ал кайда жашайт?
кичинекей чоң күчтүү коркок куу жалкоо	эт чөп сөөк сабиз дан (зерно) бал (мёд)	чуркайт басат сүзөт учат секирет жатат	тоодо токойдо сууда үйдө короодо саваннада чөлдө

Үлгү: Илбирс – чоң жана күчтүү жырткыч. Ал эт жейт. Илбирс басат, чуркайт, секирет жана жатат. Ал ак карлуу бийик тоолордо жашайт.

5. Булар кайсы жапайы айбанаттар (канаттуулар)? Тапкыла.

1. Ал абдан чоң, түсү боз, күчтүү жаныбар, Африкада жашайт. Ал чөп жейт. Ал басат, чуркайт, жатат. Бул эмне?

2. Ал анча чоң эмес, түсү сары айбанат. Ал коён, тоок жейт, Кыргызстанда жашайт. Ал чуркайт, басат, жатат. Бул эмне?

3. Ал кичинекей, түсү ак, кара канаттуу. Ал курт-кумурскаларды жейт. Ал бат учат. Бул эмне?

6. Аттарын атабай, үч жапайы айбанатты (же канаттууну) сүрөттөп жазгыла.

7. Ырды окуп, которгула.

Чабалекей

Ылайдан уя курушат,
Адам менен аралаш.
Жакын эле турушат,
Балапанын өстүрүп,
Күздө алыс учушат.

К. Эсенкожоев

Ылайдан из глины

жакын – рядом

турушат – живут

1. 6-көнүгүүнү жазгыла.
2. Ырды жаттагыла.

Жетимиш жетинчи сабак. Жаз мезгили

Урок 77. Весна

1. Жаңылмачты окуп, тилиңерди жатыктыргыла.

Асманда ак булут,
Асманда туруп,
Жамгырын төктү **куюп**.

А. Муратов

2. Жаңылмачтагы белгиленген сөздүн айтылышын жазгыла.

Сүйлөмдөрдү эсиңерге туткула.

Келгин куштар келе баштайт (начинают прилетать).

Кардын астынан байчечекей башбагат.

Өрүк, алма, шабдалылар (персик) гүлдөй баштайт (начинают цвести).

Нооруз майрамы жаз күндөрүнө туура келет.

Жазында жер-жемиштер айдалат.

Жазында кар, муз эрий баштайт (начинают таять).

Чебурашка:

– Чыпалак бала, азыр жылдын кайсы мезгили?

– Жазында аба ырайы кандай болот?

Чыпалак бала:

– Азыр жаз мезгили.

– Жазында аба ырайы жылуу болот. Кар эрийт. Байчечекей кардын астынан башбагат.

4. Сүйлөмдөрдү окугула. Аларды салыштыргыла жана которгула.

Кар эрийт.

– Кар эрий баштайт.

Өрүк, алма гүлдөйт.

– Өрүк, алма гүлдөй баштайт.

Келгин куштар учуп келет.

– Келгин куштар учуп келе

баштайт.

5. Текстти окугула жана которгула.

Жазында

Жазында кар, муз эрий баштайт. Кардын астынан байчечекей башбагат. Өрүк, алма, шабдалылар гүлдөй баштайт. Келгин куштар келе баштайт. Жазында эгин, жер-жемиштер айдалат. Жаз адамдарга жагымдуу маанай алып келет. Нооруз майрамы жаз күндөрүнө туура келет.

Жаз айлары: **жалган куран** – март, **чын куран** – апрель, **бугу** – май.

6. Суроолорго жооп бергиле.

1. Жазында эмне эрий баштайт?

2. Кардын астынан эмне башбагат?

3. Жазында эмнелер гүлдөй баштайт?

4. Жазында эмнелер айдалат?

5. Кайсы майрам жаз күндөрүнө туура келет?

1. 6-көнүгүүнүн 1-, 2-, 3-суроолоруна жооп жазгыла.

2. Жаз жөнүндө айтып бергиле.

Урок 78. Праздник Нооруз

1. Табышмакты окугула, жандырмагын тапкыла.

Буту жок ,басат.

Канаты² жок, учат.

2. Белгиленген сөздү уңгу, мүчөгө ажыраткыла.

Сүйлөмдөрдү эсиңерге туткула.

Кыргыз эли Жаңы жылды

21-мартта тосот.

(Кыргызский народ Новый год
встречает 21 марта.)

Ал «Нооруз майрамы»

деп аталат.

(“Нооруз” — так называется
этот праздник.)

Атайын сүмөлөк жасашат.

(Специально готовят сүмөлөк.)

Үйдү арча менен аласташат.

(Дома окуривают арчой)

Чебурашка:

– Чыпалак бала, бүгүн кайсы күн?

– Чыпалак бала, Нооруз майрамы кайсы күнү болот?

Чыпалак бала:

– Бүгүн дүйшөмбү.

– Нооруз майрамы – 21-Мартта болот. (празднуют 21 марта.)

Эсиңерге туткула!

Эмне кыл+а+т?

окуучу оку+й+т
кыз жаз+а+т

Эмне кыл+ыш+а+т?

окуучулар оку+ш+а+т
кыздар жаз+ыш+а+т

4. Тапшырманы үлгү боюнча аткаргыла.

Үлгү: Тос+о+т – тос+уш+а+т

Бар+а+т – бар+ ...

түтөт+ө+т – түтөт+ ...

кийин+е+т – кийин + ...

кечир+е+т – кечир+ ...

5. Текстти окугула жана которгула.

Нооруз майрамы

Кыргыз эли Жаңы жылды 21-Мартта тосот.

Ал «Нооруз майрамы» деп аталат. Бул күнү элдер кооз кийинишет. Атайын сүмөлөк жасап, бири-бирине мейманга барышат² (друг другу ходят в гости). Үйдү арча менен аласташат.

6. Суроолорго жооп бергиле.

1. Кыргыз эли Жаңы жылды качан (когда) тосот?
2. Ал эмне деп аталат?
3. Бул күнү элдер кандай кийинишет?
4. Атайын эмне жасашат?
5. Үйдү эмне менен аласташат?

1. 6-көнүгүүнүн суроолоруна жооп бергиле.

Жетимиш тогузунчу сабак. Машыгабыз. Көнүгөбүз

Урок 79. Повторение пройденного материала

I. 1. Схеманы толтургула.

«П» → «...», «К» → «...».

а) Уңгу сөздөргө **-ы** мүчөсүн (же анын варианттарын) улагыла.

б) Сөз айкаштарын которгула.

Үлгү: кулак – кула**гы** - его(её) ухо;
топ – то**бу** – его (её) мяч.

А: калпак - ...
кап -...

Б: өтүгү - ...
калем са**бы** -...

2. а) Схеманы толтургула.

Окуучу оку**у**+...+...

Окуучулар оку**у**+ ...

Кыз жа**з**+...+...

Кыздар жа**з**+...

б) Тапшырманы үлгү боюнча аткаргыла.

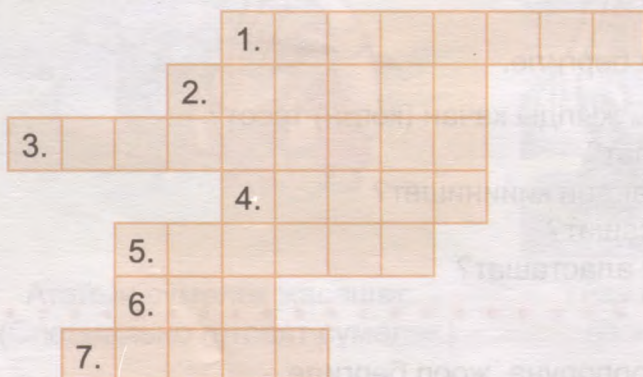
Үлгү: Тос+о+т – тос+уш+а+т

Бар+а+т - бар+ ...

кечир+е+т - кечир+ ...

түтөт+ө+т - түтөт+ ...

II. Кроссвордду тапкыла.

1. сорока

2. орёл

3. ласточка

4. утка

5. лев

6. сова

7. журавль

Ал чоң жана күчтүү жаныбар, куйругу узун. Түсү сары.
Ал эт жейт. Ал –жырткыч. Ал Африкада жашайт. Бул эмне?

2. Сүйлөмдөрдү толуктагыла.

Жазында

Жазында ..., ... эрий баштайт. Кардын астынан ... баш-
багат. ..., ..., ... гүлдөй баштайт. Келгин куштар келе
баштайт.

Жазында эгин, жер-жемиштер айдалат. Жаз адамдар-
га жагымдуу ... алып келет. Нооруз ... жаз күндөрүнө
туура келет.

Жаз айлары: ... – март, ... – апрель, ... – май.

Сексенинчи-сексен биринчи сабак.

Өзүңдү текшер

Урок 80–81. Проверь себя

I. 1. Схеманы толтургула.

«...» → «Б», «...» → «Г».

А) Уңгу сөздөргө **-ы** мүчөсүн (же анын варианттарын) улагыла.

Б) Сөздөрдү которгула.

А: мектеп - ...

Б: китеби - ...

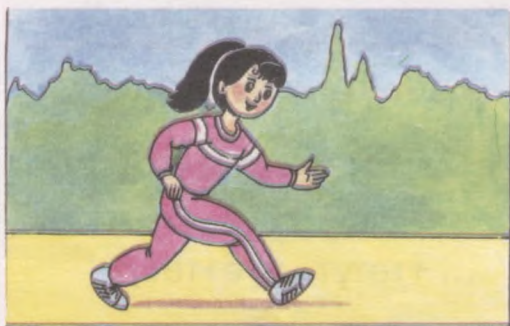
көйнөк - ...

куйругу - ...

2. Сүрөттөр боюнча көп чекиттин ордуна туура келүүчү мүчөлөрдү койгула.

А л (он, она):

Алар (они):

Чурка+...

чурка + ...

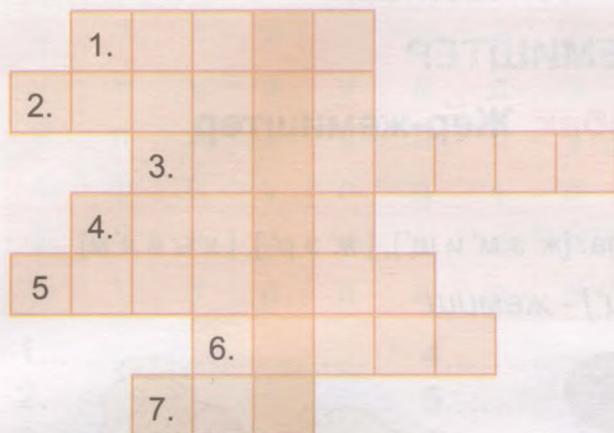

Ич +...

ич +...

II. Кроссвордду тапкыла. Кайсы сөз келип чыкты?

1. лиса
2. обезьяна
3. волк
4. ворона
5. тигр
6. кабан
7. слон

III. Сүрөттөп жазгыла:

а) илбирс же шумкар жөнүндө.

б) жаз мезгили жөнүндө.

13-ЦИКЛ. ЖЕР-ЖЕМИШТЕР

Сексен экинчи сабак. Жер-жемиштер

Урок 82. Ягоды

1. Сөздөрдү жазгыла: [ж' э м' и щ'], [ж' э р'], [кы й а м]

Үлгү: [ж' э м' и щ'] - жемиш

бүлдүркөн

карагат

жүзүм

бөрү карагат

дарбыз

кулпунай

Сөздөрдү жана сөз айкаштарын эсиңерге туткула:

кыям – варенье

бөрү карагат – барбарис

бакча – огород

Жыты сонун буркурап – запах ароматный повсюду стоит

Жар башынан салаалап – спелые ягоды (на ветвях) висят

Балдар көзүн күйдүргөн – «дразнят» они детей (своим видом)

2. Сүйлөмдү көчүрүп жазгыла, орус тилине которгула.

Бакчада² жер-жемиштер өсөт.

3. Клеткалардан жер-жемиштердин 6 аталышын таап жазгыла.

1.	с	о	к	а	р	а	г	а	т	и	н
2.	ж	ү	з	ү	м	д	а	р	п	и	к
3.	п	ж	к	у	л	п	у	н	а	й	э
4.	ф	б	ү	л	д	ү	р	к	ө	н	м
5.	б	ө	р	ү	к	а	р	а	г	а	т
6.	т	о	р	д	а	р	б	ы	з	л	о

- 1..... 4.....
 2..... 5.....
 3..... 6.....

4. Диалогду окугула.

Чыпалак бала:

– Акылай, **сага** кандай кыям
 (какое варенье) жагат?

Акылай:

– **Мага** кулпунайдын кыямы
 жагат.

5. Үлгү боюнча сүйлөшкүлө.

6. «Бүлдүркөн» деген ырды көркөм окугула.

Жыты сонун буркурап,
 Ай, бүлдүркөн, бүлдүркөн.
 Жар башынан салаалап,
 Бала көзүн күйдүргөн.

Бүлдүркөндүн ширесин
 Бөбөгүмө ичирем.
 Күчтүү болуп чоңоёт,
 Досторунун ичинен.

Кайырма:

Колдорубуз көк боёк,
 Тергенибиз бүлдүркөн.
 Суу боюнан салаалап,
 Кыздар көзүн күйдүргөн.
 Ай, бүлдүркөн,
 Ай, бүлдүркөн, бүлдүркөн.

Кайырма:

Ж. Мамытов

1. 3-көнүгүүнү жазгыла.
 2. «Бүлдүркөн» деген ырды жаттап, обону менен ырдагыла.

1. Ырды көркөм окугула.

*Карагат, чие, бадамы,
 Чакырып турат адамды.
 Көрөсүң түркүн жемишти,
 Аралап чыксаң бадалды.*

А.Токтомушев

бадамы – миндаль
чакырып турат – здесь:
 притягивают
түркүн – разные

2. Ырдагы белгиленген сөздүн айтылышын жазгыла.

Сөздөрдү жана сөз айкаштарын эсиңерге туткула:

майда – мелкий
кычкыл – кислый
таттуу – сладкий
ачуу – горький
өсөт – растёт
бадал – кусты

тоголок – круглый
бышкан – созревший
жегиң келсе үзүп же – хочешь
 кушать, сорви
сындырганың жарабайт – но не
 ломай (ветки)

3. Таблицаны пайдаланып, жер-жемиштерди сүрөттөп жазгыла.

<i>Тышкы көрүнүшү кандай? (внешний вид, форма)</i>	<i>Түсү кандай?</i>	<i>Даамы кандай?</i>
кичинекей тоголок сүйрү майда чоң	кара ак кызыл сары жашыл көк	таттуу (ширин) ачуу кычкыл бышкан даамдуу

*Үлгү: карагат – кичинекей, тоголок, түсү
 кара, даамы кычкыл жер-жемиш.
 Ал тоодо, бакчада өсөт.*

А.

.....

.....

.....

.....

Б.

В.

.....

.....

.....

.....

Г.

4. Диалогду окугула.

Акылай:

– Чыпалак бала, **сенин** бакча**ң**да кандай жер-жемиштер өсөт?

Чыпалак бала:

– **Менин** бакча**м**да кулпунай, бүлдүркөн, карагат өсөт.

5. Үлгү боюнча сүйлөшкүлө.

6. «Карагат» деген ырды көркөм окугула.

Карагат

Кара мончок карагат,
Кандай болуп жаралат?
Жегинди эле келтирет,
Жеген сайын аралап.

*Карагат, карагат,
Кара мончок карагат.*

Тоого балдар барышат,
Тойгончо жеп алышат.
Кечте тарап келишип,
Томолонуп калышат.

*Карагат, карагат,
Кара мончок карагат.*

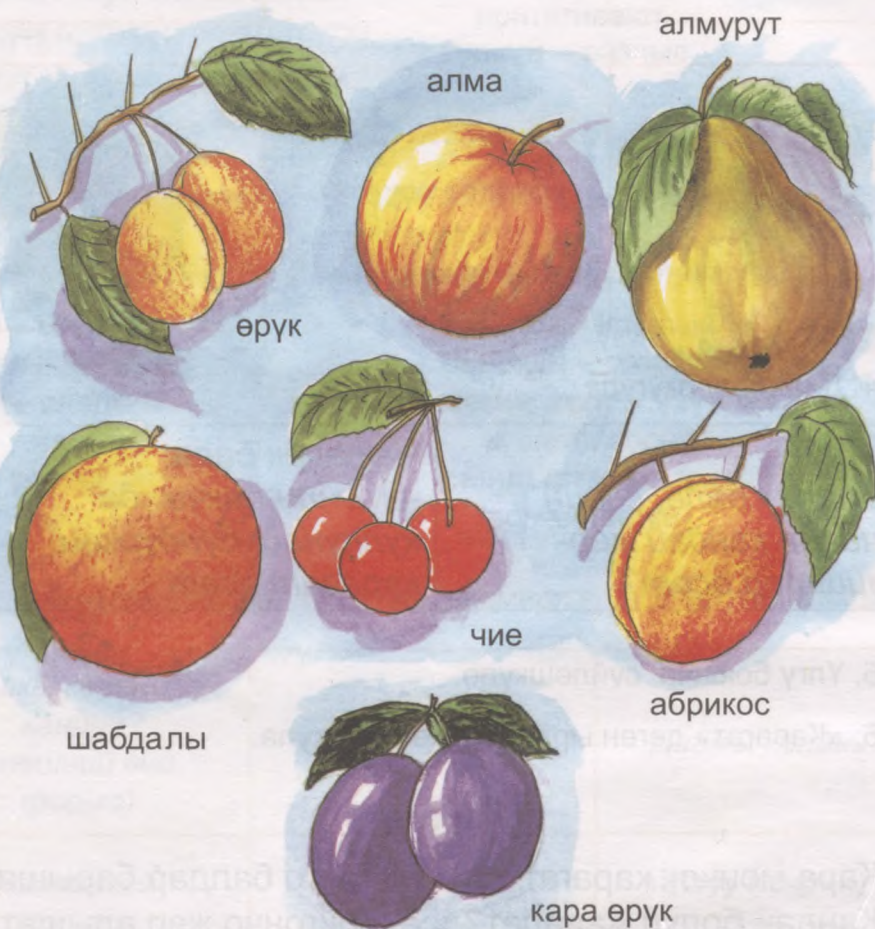
Б. Долонов

1. 3-көнүгүүнүн в, г тапшырмасын жазгыла.
2. «Карагат» ырын жаттап, обону менен ырдагыла.

1. Макалды жазып алгыла.

[а л м а] [б ы ш] [о: з у м а] [т' ү щ'].

Сөздөрдү жана сөз айкаштарын эсиңерге туткула.

Мөмө-жемиштер кургатылат – фрукты сушатся

(готовят сухофрукты)

Мөмө-жемиштерден кыям, шире, суусундук жасалат – из фруктов
готовят варенья, соки, напитки.

2. Сүйлөмдү көчүрүп жазгыла, орус тилине которгула.

Шабдалыдан кыям, шире, суусундук жасалат.

3. Клеткалардан мөмө-жемиштердин 6 аталышын таап жазыла.

1.	и	э	к	а	л	м	а	ш	к	а	ч
2.	т	к	а	р	а	ю	ө	р	ү	к	ц
3.	с	а	а	л	м	у	р	у	т	у	р
4.	ш	а	б	д	а	л	ы	с	л	о	б
5.	а	п	р	о	л	л	д	ж	ч	и	е
6.	я	ч	с	м	и	т	ө	р	ү	к	т

- 1..... 4.....
 2..... 5.....
 3..... 6.....

4. Диалогду окугула.

Чыпалак бала:

– Акылай, мөмө-жемиштерден эмне жасалат?

Акылай:

– Мөмө-жемиштерден кыям, шире, суусундук жасалат.

5. Текстти окуп, которгула.

Жемиш багы

Бышкан кызыл алма, ширин алмурут, көгүлжүм кара өрүк, жыты аңкыган (душистый) шабдалыны баарыңар (все) жакшы көрөсүңөр. Ушунун баарын бизге (все это нам) жемиш багы тартуулайт (приподносят) фруктовые деревья). Мөмө-жемиштер кургатылат. Алардан кыям, шире, суусундук жасалат.

БЭ

6. Үлгү боюнча иштегиле.

Үлгү: бышкан кызыл алма – спелое красное яблоко.

1. 6-көнүгүүнү жазгыла.
 2. Текстти көркөм окугула.

Сексен бешинчи сабак. Дарак – жемиши менен баалуу

Урок 85. Дерево ценно плодами

1. Макалды окугула, тилиңерди жатыктыргыла.

Дарак жемишинен таанылат.

Адам акылынан таанылат.

Шумкар учушунан таанылат.

2. а) Белгиленген сөздүн айтылышын жазгыла.

б) жемишинен жана таанылат деген сөздөр боюнча эмнени айта аласыңар?

3. Төмөнкү сөздөрдү пайдаланып, мөмө-жемиштерди сүрөттөп жазгыла.

ширин бышкан тоголок сүйрү кызыл
көгүлжүм кара сары таттуу кычкыл

Чыпалак бала:

– Улукбек, **сен** эмнени жакшы көрө**сүң**?

– А **сен** эмнени жаман көрө**сүң**?

Улукбек:

– **Мен** бананды жакшы көрө**мүн**. Ал даамдуу (вкусный).

– **Мен** лимонду жаман көрө**мүн**. Ал кычкыл.

5. Үлгү боюнча диалог түзгүлө.

6. Текстти окуп, которгула.

Акылай алмурутту жакшы көрөт. Алмурут ширин. Азат шабдалыны жакшы көрөт. Шабдалы да ширин. Чыңгыз кара өрүктү жаман көрөт. Кара өрүк кычкыл. Алёша лимонду жаман көрөт. Лимон кычкыл.

7. Суроолорго жооп бергиле.

Үлгү: – Акылай **эмне үчүн** (почему?) алмурутту жакшы көрөт?

– Алмурут ширин.

– Азат **эмне үчүн** шабдалыны жакшы көрөт? – ...

– Чыңгыз **эмне үчүн** кара өрүктү жаман көрөт? – ...

– Алёша **эмне үчүн** лимонду жаман көрөт? – ...

Силерге кайсы мөмө-жемиштер эмне үчүн жагат (же жакпайт) жазгыла.

Урок 86. Овощи

1. Табышмакты окугула жана жандырмагын тапкыла.

Токсон кабат тону бар,
Тоголок **келген** бою бар.

2. Белгиленген сөздүн айтылышын жазгыла.

Сөздөрдү жана сөз айкаштарын эсиңерге туткула:

адегенде кооздук үчүн гүлзарда өстүрүшкөн – его вначале
выращивали в качестве красивых цветов
алынып келген алгачкы – привезённые вначале

3. Сүйлөмдү көчүрүп жазгыла.

Алгачкы томаттын **мөмөсү**² сары болгон.

4. Клеткалардан (тигинен) жашылчалардын 7 аталышын таап жазгыла.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Т	Б	Ю	Ж	П	Е	Б
А	К	Р	О	И	Д	А
Ш	А	С	О	Я	Е	Д
К	М	А	В	З	Ы	Ы
А	В	Р	К	У	С	Р
Б	С	Ы	Ы	Н	А	А
А	К	М	З	О	Б	Ң
К	О	С	Ы	Л	И	Ө
И	О	А	Л	Б	З	Э
Б	Н	К	Ч	Я	Д	Х
С	Р	У	А	Т	Б	Ю

1.....
2.....
3.....
4.....

5.....
6.....
7.....

5. Диалогду окугула.

Улукбек:

– Чыңгыз, **сен** кандай салатты жакшы көрөсүң?

Чыңгыз:

– **Мен** помидордон жасалган салатты жакшы көрө**мүн**.

6. Текстти окуп, которгула.

Алтын алма

Томат (помидор) – индейлердин жашылчасы болгон.

Аны Европада адегенде кооздук үчүн гүлзарда өстүрүшкөн. Америкадан алынып келген алгачкы томаттын мөмөсү сары болгон. Ошондуктан италяндар аны «помо доро» – алтын алма деп аташкан.

КСЭ

1. 4-көнүгүүнү жазгыла.
2. Текстти көркөм окугула.

Сексен жетинчи сабак. Бакчамда

Урок 87. У меня в огороде.

1. а) көп чекиттин ордуна **-да** мүчөсүн (же анын варианттарын) улап жазгыла;

б) табышмакты окугула, жандырмагын тапкыла.

Кичине гана сары киши,

Өзү жер алдын...

Сакалы жер үстүн... . (-да).

Сөздөрдү жана сөз айкаштарын эсиңерге туткула:

катуу – твёрдый

жумшак – мягкий

жер үстүндө – над землёй

жер астында – под землёй

ар жылына тигемин – каждый год сажаю

кандай кылып багарын – как ухаживать за ними

кадимкидей билемин – я знаю хорошо

2. Төмөндөгү аныктамаларга ылайык сөздөрдү таап, жазгыла.

А: бакта өсөт

алма
чие
кулпунай
ашкабак
помидор
сабиз
шабдалы
өрүк

Б: жерде өсөт

карагат
дарбыз
алмурут
кара өрүк
бадыраң
сарымсак
кызылча
коон

А: бакта өсөт.

Б:
..... жерде өсөт.

Чыпалак бала: – Бул пияз канча турат? – Картөшкө, капуста, бадыраң канча турат? – Мага 1 килограмм пияз, 2 кг картөшкө, 3 кг бадыраң бериңизчи. – Канча төлөймүн? – Ыракмат.	Сатуучу: – Пияз 20 сом турат. – Картөшкө – 30 сом, капуста – 25 сом, бадыраң – 40 сом турат. – Мына, алыңыз. – 200 сом. – Эч нерсе эмес.
--	--

4. Үлгү боюнча диалог түзгүлө.

5. Бул кайсы жашылча? Тапкыла.

а) Ал кичинекей, сүйрү, түсү сары, катуу жашылча, жерде өсөт. Бул эмне? - ...

б) Ал тоголок, түсү кызыл, жумшак, даамдуу. Бакта өсөт. Бул эмне? - ...

в) Ал чоң, сүйрү, түсү сары, катуу, даамы ширин. Бул эмне? - ...

 6. Оюн. (Окуучу кайсы бир жашылчанын атын атабастан сүрөттөп берет, калгандары кайсы жашылча экенин аныкташат.)

7. Ырды көркөм окугула.

Бакчамда

Сабиз, пияз, бадыраң,
Ар жылына тигемин.
Кандай кылып багарын,
Кадимкидей билемин.

Коон, дарбыз бир бөлөк,
Ар сортунан айдагам.
Жыпар жыты буркурайт,
Гүлдөрүн көр жайнаган.

Ж. Кубанычев

1. 2 жашылчанын атын атабастан сүрөттөп жазгыла.
2. Ырды окуп, жаттагыла.

Сексен сегизинчи сабак.

Эгин айдоо – байлык жыйноо

Урок 88. Посеешь урожай – пожнешь богатство

1. [б у: д а й], [ж' ү г' ө р' ү] сөздөрүн жазгыла.

буудай

арпа

кара буудай

сулу

Сөздөрдү жана сөз айкаштарын эсиңерге туткула:

дан – зерно

дан эгиндери – зерновые культуры

буудай – пшеница

арпа – ячмень

сулу – овёс

кара буудай – рожь

алтын чыккан жерге барып

өсөлү – будем расти, где золото,
серебро есть

биз эмне үчүн алтын издеп

барабыз, алтын бизге өзү

келет – зачем идти искать золото-
серебро, оно само к нам придет

2. Ребусту тапкыла.

100' гөрү

.....

3. Клеткалардан дан эгиндеринин 4 аталышын таап жазгыла.

1.	а	б	у	у	д	а	й	е
2.	п	е	ж	ү	г	ө	р	ү
3.	ц	ы	в	и	а	р	п	а
4.	с	у	л	У	р	е	н	у

1..... 3.....
2..... 4.....

4. Диалогду окугула жана которгула.

Акылай:

– Чыпалак бала, буудай, арпа, кара буудай эмне үчүн керек?

Чыпалак бала:

– Буудай, арпа, кара буудайды тегирменден өткөрүп (пропускают через), ун жасашат. Ундан нан бышырат (пекут).

5. Касым Тыныстановдун жомогун окугула, маанисин түшүндүргүлө.

Арпа менен буудай

– Жүр, буудай, алтын чыккан жерге барып өсөлү, – деди арпа.

– Мурутун узун болгону менен акылың кыска экен, арпам! Биз эмне үчүн алтынды издеп барабыз, алтын бизге өзү келет, – деди буудай.

«Арпа, буудай – аш болот, алтын, күмүш – таш болот», – деген кыргыз макалы бар. Арпа, буудайың көп болсо, алтын өзү келет.

1. 3-көнүгүүнү жазгыла.
2. Текстти көркөм окугула.

Сексен тогузунчу сабак. Машыгабыз. Көнүтөбүз

Урок 89. Повторение пройденного материала

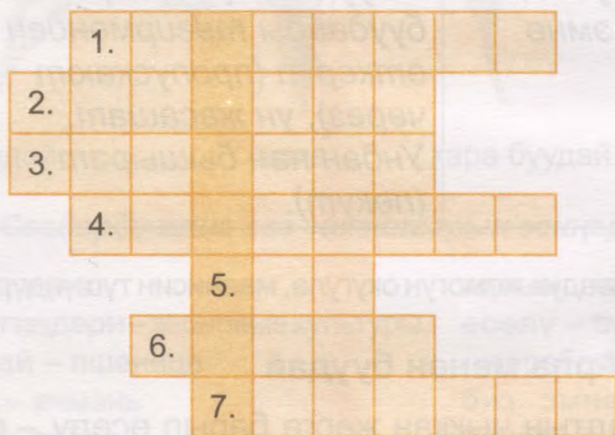
I. 1. а) «Анар» деген ырды окуп, тилиңерди жатыктыргыла.

Көп жесең анар,
Дарылыкка **жараар**,
Ширесин ичсең,
Суусунуң канар.

Ч. Иманалиев

б) белгиленген сөздүн айтылышын жазгыла.

2. Кроссвордду тапкыла. Кайсы сөз келип чыкты?

1. персик
2. груша
3. капуста
4. чеснок
5. вишня
6. морковь
7. свекла

II. Суруолорго жооп бергиле.

Акылай:

– Чыпалак бала, **сенин**
бакча**ң**да кандай жер-
жемиштер өсөт?

Чыпалак бала:

– **Менин**
.....өсөт.

Чыпалак бала:

– Акылай, мөмө-
жемиштерден эмне
жасалат?

Акылай:

– Мөмө-жемиштерден
.....
.....жасалат.

А: Ал кичинекей, тоголок, түсү кара, даамы кычкыл жержемиш. Ал тоодо, бакчада өсөт. Бул эмне? - ...

Б: Ал тоголок, сүйрү, узун, чоң, кичинекей болот. Түсү сары. Даамы таттуу. Жерде өсөт. Бул эмне? - ...

В: Ал тоголок, жумшак. Түсү сары, даамы ширин. Андан шире жасашат. Ал бакта өсөт. Бул эмне? - ...

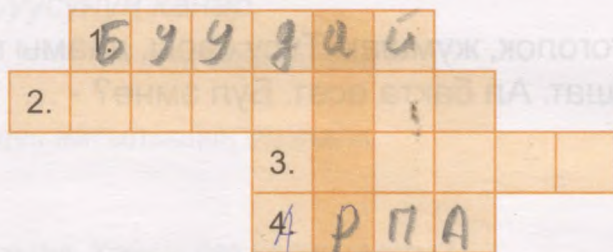

Урок 90–91. Проверь себя

I. 1. Сөздөрдү жазгыла.

[б у: р ч а к], [с а в' и с'], [п' и й а с]

2. Кроссвордду тапкыла. Кайсы сөз келип чыкты?

1.

2.

3.

4.

Акылай:

– Чыпалак бала,
.....өсөт?

Чыпалак бала:

– **Менин** бакчамда
кулпунай, бүлдүркөн,
карагат өсөт.

Чыпалак бала:

– Акылай,
..... жасалат?

Акылай:

– Мөмө-жемиштерден
кыям, шире, суусундук
жасалат.

III. Өсүмдүктөрдү сүрөттөп жазгыла.

14-16-ЦИКЛДЕР. МЕНИН МЕКЕНИМ

Токсон экинчи сабак. Мекеним – өз айылым Шекер Урок 92. Моя Родина – моё село Шекер

1. Макалды окугула, тилиңерди жатыктыргыла.

Ата журтуң – алтын бешигиң.

2. Белгиленген сөздүн айтылышын жазгыла.

Сөздөрдү жана сөз айкаштарын эсиңерге туткула:

дүйнө жүзүнө белгилүү – всемирно известный

кыргыз жазуучусу – кыргызский писатель

чыгарма – произведение

менин башатым – моё начало

төрөлүп, ушул жерде чоңойгом – родился и вырос на этой земле

биз туулуп-өскөн жер – земля, где мы родились

билим, тарбия берет – даёт нам знания, воспитание

Акылай:

– **Чыңгыз Айтматов**
ким болгон?

– Чыңгыз Айтматов
кандай чыгармаларды
жазган?

Чыпалак бала:

– **Чыңгыз Айтматов –**
дүйнө жүзүнө белгилүү
кыргыз жазуучусу.

– Чыңгыз Айтматов
балдар үчүн «Ак кеме»,
«Атадан калган туяк»
жана башка көптөгөн
чыгармаларды жазган.
Мен жөнүндө да жомок
жазган.

4. Сүрөттөп жазгыла.

Шекер айылы

Манас-Тоо, Чыңгыз-Тоо

Күркүрөө дарыясы

5. Текстти окугула жана которгула.

Менин Мекеним

«Мекен» деген кыргыз элинде «ата-бабамдын жери» дегенди билдирет. Менин Мекеним – өз айылым Шекер. Анткени менин башатым – ушу Шекер айылы. Ушу жерде аталарым жана бабаларым жашаган. Ушул жерде төрөлүп, ушул жерде чоңойгом. Биз туулуп-өскөн жер билим, тарбия берет.

Ч. Айтматов

Диалогдо белгиленген сөздөрдү жаттагыла.

Токсон үчүнчү сабак. «Космос» кичирайону

Урок 93. Микрорайон «Космос»

1. Ырды көркөм окугула.

Оо, Мекен-энем,
Жок экен сага тең.
Ар убакта ардактап,
Сүйөмүн сени мен.

А. Кыдыров

жок экен сага тең – нет тебе равных
ар убакта ардактап – всегда почитаю, уважаю

2. Белгиленген сөздүн айтылышын жазгыла.

Сөздөрдү жана сөз айкаштарын эсиңерге туткула:

о (предлог) – жөнүндө

өзүнүн – свой

эң биринчи курулган

кичирайону – построенные
первые микрорайоны

ар бир адамдын – у каждого
человека

туулуп-өскөн жери бар – есть
дом, где он родился

3. Текстти окугула. Белгиленген сүйлөмдөрдү кыргыз тилине которгула.

О нашей Родине

В большой стране у каждого человека есть небольшой уголок, **деревня, улица, дом, где он родился.**

Родина начинается на пороге твоего дома. Она огромна и прекрасна и у каждого она одна, как мать. **Родина – мать своего народа.**

Ю. Яковлев

4. Диалогду окугула.

Чыпалак бала:

– Улукбек, сен кайда
жашайсың?

– Демек, «Космос» сенин өз
Мекениң турбайбы?

Улукбек:

– Мен «Космос»

кичирайонунда жашаймын.

– Ооба, «Космос» — менин
туулуп-өскөн жерим.

5. Үлгү боюнча диалог түзгүлө.

6. Улукбектин аңгемесин окугула.

«Космос» кичирайону

Менин атым – Улукбек. Мен чоң атам, чоң апам, атам, апам менен «Космосто» жашайбыз. «Космос» – бул Бишкектин эң биринчи курулган кичирайону. Ала-Арча дарыясынын² жанында жайгашкан.

Ал жерде кабаттуу үйлөр көп. Биздин районубуз абдан тынч, таза жана кооз. Жайында абдан салкын, бак-дарактар көп. Анда тыйын чычкандарды көрөсүң.

7. Өзүңдүн корооң, көчөң, жашаган районун жөнүндө айтып бергин. Сен ошол жерди өзүңдүн кичи мекениң деп эсептейсиңби?

1. Өзүңөрдүн кичи мекениңер жөнүндө дил баян жазгыла.
2. А. Кыдыровдун «Мекеним» деген ырын жаттагыла.

1. Ырды көркөм окугула.

Улуусуң – кыргыз жери нурдан бүткөн,
Сулуусуң – кыргыз жери ырдан бүткөн.

Сөздөрдү жана сөз айкаштарын эсиңерге туткула:

мыйзам – закон

борбор шаар – столица

мамлекеттик тил – государственный язык

Кыргыз Республикасынын Туусу – Государственный флаг КР

Кыргыз Республикасынын Герби – Государственный герб КР

чек ара – граница

өлкө – страна

2. Текстти окугула жана которгула.

Кыргызстанда жети област бар. Алар: Чүй, Ош, Жалал-Абад, Ысык-Көл, Талас, Нарын, Баткен.

Кыргызстандын мыйзамы, борбор шаары, армиясы, Туусу, Герби, Гимни, мамлекеттик тили жана чек арасы бар. Ар бир мамлекеттин Туусу, Герби, Гимни болот.

Кыргыз Республикасынын Туусу

Кыргыз Республикасынын Герби

3. Диалогду окугула.

Чыпалак бала:

– Акылай, **сен** кайсы өлкөдө жашайсың?

Акылай:

– **Мен** Кыргызстанда жашай**мын**.

4. Кайсы өлкөдө жашап жатканыңарды бири-бириңерден сурагыла.

Кыргыз Республикасынын Гимни

Сөзү Ж. Садыков, Ш. Кулуевдики.
Обону К. Молдобасанов, Н. Давлесовдуку.

Ак мөңгүлүү аска-зоолор, талаалар,
Элибиздин жаны менен барабар.
Сансыз кылым Ала-Тоону мекендеп,
Сактап келди биздин ата-бабалар.

Кайырма:

Алгалай бер, кыргыз эл,
Азаттыктын жолунда.
Өркүндөй бер, өсө бер,
Өз тагдырың колуңда.

Байыртадан бүткөн мүнөз элиме,
Досторуна даяр дилин берүүгө.
Бул ынтымак эл бирдигин ширеткен,
Бакыт нурун төгөт кыргыз жерине.

Кайырма:

Аткарылып элдин үмүт тилеги,
Желбиреди эркиндиктин желеги.
Бизге жеткен ата салтын, мурасын
Ыйык сактап, урпактарга берели.

Кайырма:

Токсон бешинчи сабак. Кыргызстандын борбору

Урок 95. Столица Кыргызстана

1. Синквейн ырын окугула жана которгула.

Бишкек

Бак-дарактуу, көрктүү

Өсөт, өнүгөт, **өзгөрүлөт.**

Көргөндүн көз жоосун алат.

Менин туулган жерим.

2. Белгиленген сөздүн айтылышын жазгыла.

Сөздөрдү жана сөз айкаштарын эске туткула:

борбор – столица

деп аталган – носил название

имараттар – здания

курулган – построены

бак-дарактуу, көрктүү – зелёный, красивый

өнүгөт, өзгөрүлөт – развивается, изменяется

көз жоосун алат – восхищает взгляд

3. Сүйлөмдү толуктап жазгыла.

Бишкек – бак ..., ... шаар.

Роберт: – Саша, сен кайсы шаарда жашайсың? – Бишкек кандай шаар?	Саша: – Мен Бишкекте жашаймын. – Бишкек – Кыргызстандын борбору. Ал бак-дарактуу, көрктүү шаар.
--	---

5. Үлгү боюнча диалог түзгүлө.

6. Текстти окуп, которгула.

Бишкек шаары

Бишкек шаары – Кыргыз Республикасынын борбору. Ал бак-дарактуу, көрктүү шаар.

Мурда Пишпек, Фрунзе деп аталган. Азыр Бишкекте көп кабаттуу имараттар, турак үйлөр курулган. Шаарда көптөгөн гүлзарлар, бакчалар, сейил бактар бар. Борборубузда² опера жана балет театры, кыргыз жана орус драма театрлары, куурчак театры, филармония, цирк жана көптөгөн кинотеатрлар, музейлер бар.

7. Суроолорго жооп бергиле.

1. Бишкек шаары кайсы республиканын борбору?

2. Мурда шаар кандай аталган?

3. Азыр шаарда эмнелер курулган?

4. Шаарда кандай театрлар бар?

1. 7-көнүгүүнүн 1-, 3-суроолоруна жооп жазгыла.

2. Текстти көркөм окугула.

Токсон алтынчы сабак.

Ысык-Көл – Кыргызстандын бермети

Урок 96. Иссык-Куль – жемчужина Кыргызстана

1. Ырды көркөм окугула, тилиңерди жатыктыргыла.

Таза болсоң суудай бол,
Баарын **жууп** кетирген.

Т. Сатылганов

2. Белгиленген сөздүн айтылышын жазгыла.

Сөздөрдү жана сөз айкаштарын эсиңерге туткула:

тоо арасында жайгашкан – расположен среди гор

узундугу – длина

ал эми туурасы – ну а ширина

таза – чистый

тунук – прозрачный

көлдүн айланасы – вокруг озера

80ден ашык суу келип кошулат – свыше 80 рек впадает (в озеро)

бирок бир да суу агып чыкпайт – но ни одна не вытекает

3. Сүйлөмдү жазгыла, орус тилине которгула.

Көлдүн² суусу таза, жылуу, тунук жана туздуу.

4. Диалогду окугула.

Чыпалак бала: – Акылай, Ысык-Көл кайда жайгашкан? – Ысык-Көлдүн суусу кандай?	Акылай: – Ысык-Көл тоо арасында жайгашкан. – Көлдүн суусу таза, жылуу, тунук жана туздуу.
---	---

5. Үлгү боюнча диалог түзгүлө.

6. Текстти окугула жана которгула.

Кыргызстандын бермети

Ысык-Көл тоо арасында жайгашкан. Көлдүн суусу таза, жылуу, тунук жана туздуу. Көл кышында тоңбойт, ошондуктан аны эл «Ысык-Көл» деп аташкан. Көлдүн айланасы кооз, абасы таза, суусу адамга жагымдуу.

Ысык-Көлдүн узундугу 182 км, ал эми туурасы 60 км. Ысык-Көлгө 80ден ашык агын суу келип кошулат, бирок бир да суу агып чыкпайт.

7. Суроолорго жооп бергиле.

1. Ысык-Көл кайда жайгашкан? - ...

2. Көлдүн суусу кандай? - ...

3. Эмне үчүн аны эл «Ысык-Көл» деп аташкан? - ...

4. Көлдүн айланасы кандай? - ...

5. Ысык-Көлдүн узундугу, туурасы канча км? - ...

6. Ысык-Көлгө канча агын суу келип кошулат? - ...

1. Көнүгүүнүн 1-, 2-суроолоруна жооп жазгыла.

2. Текстти көркөм окугула.

1. Ырды көркөм окугула, тилиңерди жатыктыргыла.

Жайы-кышы кетпеген,
Мөңгүсү бар Ала-Тоо.
Асман менен **тирешкен**,
Белгиси бар Ала-Тоо.

мөңгү – ледник

асман менен тирешкен – землю
с небом соединяет

Ж.Садыков

2. Белгиленген сөздүн айтылышын жазгыла.

Сөздөрдү жана сөз айкаштарын эсиңерге туткула:

тоолуу өлкө – горная страна

эң бийик тоолор – самые высокие горы

байлыгыбыз – наше богатство

анткени – потому что

түгөнгүс кендерге бай – богата нескончаемыми ископаемыми

3. Көп чекиттин ордуна ылайык келген сөздөрдү коюп, оүйлөмдү жазгыла.

Биздин **гербде**² бийик ..., ..., ..., ак ...тартылган (нарисованы).

4. Диалогду окугула.

Чыпалак бала:

– Акылай, «Ала-Тоо» орус тилине кандай которулат (переводится)?

– Акылай, «Тянь-Шань» орус тилине кандай которулат?

Акылай:

– «Ала-Тоо» орус тилине «Пёстрые горы» деп которулат.

– «Тянь-Шань» кытай тилинен (с китайского языка) «Небесные горы» деп которулат.

5. Үлгү боюнча диалогду түзгүлө.

6. Текстти окугула жана которгула.

Кереметтүү Ала-Тоо

Кыргызстан – тоолуу өлкө. Кыргыз эли тоолорду Ала-Тоо деп аташат, орус тилине «Пестрые горы» деп которулат. Ала-Тоо биздин байлыгыбыз. Анткени, алар түгөнгүс кендерге бай.

Эң бийик тоолор Сары-Жаз, Ак-Шыйрак, Талас, Чаткал.

7. Суроолорго жооп бергиле.

1. Кыргызстан кандай өлкө?

2. Бул биздин эмнебиз?

3. Бул биздин эмнебиз?

4. Эң бийик тоолорду атап бергиле.

1. 7-көнүгүүнүн 1-, 3- суроолоруна жооп жазгыла.

2. Текстти көркөм окугула.

Токсон сегизинчи сабак.

Манас – кыргыз элинин баатыры.

Урок 98. Манас – герой кыргызского народа.

1. «Манас» дастанынан үзүндү окугула.

...Увидев, как грозен Манас,
Алооке был поражён:

Глаза – горящие как угли,
Ресницы – пламени язычки,

В нём одном

Мощь тысячи силачей

Сказанное им слово

полезно народу...

Из эпоса «Манас»

2. Белгиленген сөздөрдү кыргыз тилине которгула.

пайдалуу – полезно

эр жүрөк – храбрый

жол башчы – предводитель

элинин ынтымагы, эркиндиги үчүн күрөшкөн – он сражался за свободу и единство своего народа.

40 чоросу жардам берген – помогали 40 преданных воинов

3. Диалогду окугула

Акылай: – Манас ким болгон? – Ал эмне үчүн күрөшкөн?	Чыпалак бала: – Манас – кыргыз элинин баатыры. – Манас элинин ынтымагы, эркиндиги үчүн күрөшкөн. Манас баатырга 40 чоросу жардам берген. – Аккула деген аты, Кумайык деген ити, Ак шумкар деген кушу болгон.
---	---

4. Текстти окуп, которгула.

М А Н А С

Манас – кыргыз элинин баатыры. Ал эр жүрөк, күчтүү жана акылдуу жол башчы болгон.

Манас элинин ынтымагы, эркиндиги үчүн күрөшкөн. Баатырга 40 чоросу жардам берген.

Аккула деген аты, **Кумайык** деген ити, **Ак шумкар** деген кушу болгон.

1. Диалогду жаттагыла.

2. Манастын атын, итин, шумкарын билип алгыла.

Урок 99. Лето

1. Табышмакты окугула, жандырмагын тапкыла.

Коон, дарбыз желелеп,
Сары гүлдөр ачкан кез.
Сабиз, пияз баары өскөн,
Кайсы убак ушул кез?

2. Тексттен айтылышы көрсөтүлгөн сөздөрдү таап, аларды жазгыла.

Үлгү: [п'и й а с] - пияз

[к'е с'] - ...

[у в а к] - ...

[к о: н] - ...

Сөздөрдү жана сөз айкаштарын эсиңерге туткула:

жайында – летом

жайкы – летний

жыргап жүрдүм – (здесь) замечательно отдохнул

асман көгөрүп – небо синее (безоблачное)

торгойлор, булбулдар сайрайт – поют жаворонки и соловьи

сууга түшүшөт, күнгө күйүшөт, көңүлдүү эс алышат – будут купаться, загорать на солнце, весело отдыхать

3. Көп чекиттин ордуна «ж» тамгасы менен башталган сөздү коюп, сүйлөмдү көчүрүп жазгыла.

... жайлоодо жыргап жүрдүм.

4. Диалогду окугула.

<i>Чыпалак бала:</i> – Акылай, балдар жайкы каникулда эмне кылышат?	<i>Акылай:</i> – Жайкы каникулда балдар Ысык-Көлгө барышат. Сууга түшүшөт, күнгө күйүшөт, көңүлдүү эс алышат.
--	--

5. Үлгү боюнча диалог түзгүлө.

6. Кыш, жаз жана күз айларынын кыргызча аталыштарын эстегиле.

<i>Күз айлары:</i>	<i>Кыш айлары:</i>	<i>Жаз айлары</i>
сентябрь - ...	декабрь - ...	март - ...
октябрь - ...	январь - ...	апрель - ...
ноябрь - ...	февраль - ...	май - ...

7. Текстти окуп чыгып, которгула.

Жай мезгили

Жайында асман көгөрүп, күн жаркырап, аба абдан ысык болот. Күн узун, түн кыска келет. Мал жайлоого чыгат.

Айран, сүт, кымыз көп болот. Бактарда торгойлор, булбулдар сайрайт. Балдарга жайкы каникул башталат.

Алар Ысык-Көлгө барышат. **Сууга²** түшүшөт, күнгө **күйүшөт²**, көңүлдүү эс алышат.

Жай айлары: **кулжа** – июнь, **теке** – июль, **баш оона** – август.

1. 6-көнүгүүнү жазгыла.

2. Жай мезгили жөнүндө айтып бергиле.

Жүзүнчү сабак. Чыпалак бала жөнүндө жомок

Урок 100. Чыпалак – мальчик с пальчик

1. Макалды окугула, тилиңерди жатыктыргыла.

Эл ичи – өнөр кенчи.

2. Макалдагы сөздөрдүн айтылышын жазгыла.

Сөздөрдү жана сөз айкаштарын эсиңерге туткула:

илгери-илгери – давным-давно

боюна карабай – несмотря на свой рост

тамак ташып берчү экен – носил обед (отцу)

жутуп алат – проглотит

ошондон баштап ал койлорго келгенде – с этих пор, как только он приближался к овцам

мени ургула – меня бейте

Акылай:

– Чыпалак бала,
сен жөнүндө жомок
бар экен. Балдарга
айтып берчи.

Чыпалак бала:

– Макул. Чыпалак бала жөнүндө
жомокту кыргыз элинин улуу
жазуучусу Чыңгыз Айтматов
жазган.

Ошол жомокту балдарга айтып
берейин.

4. Чыпалак бала жөнүндө жомокту окугула, орус тилине
к которула.

Чыпалак бала жөнүндө жомок

Илгери-илгери бир абышка-кемпир жашаптыр. Алардын
Чыпалак деген баласы болуптур. Ал кичинекей, бою
бармактай экен, ошон үчүн анын атын Чыпалак бала деп
коюптур.

Бирок Чыпалак бала боюна карабай ата-энесине чоң
жардам берчү. Талаага атасына тамак ташычу экен.

Бир күнү аны карышкыр жутуп алат. Ошондон баштап
ал койлорго келгенде, карышкырдын ичинен:

– Карышкыр келе жатат, мени ургула! – деп Чыпалак
бала кыйкырчу болуптур.

Карышкыр койчулардан араң качып кутулчу экен.

Ошентип акылдуу Чыпалак бала көп малды карышкыр-
дан аман сактап калыптыр. Кийин Чыпалак бала өз ата-
энесине келет. Алар бактылуу жашап калышат.

Жомок боюнча сүрөт тарткыла.

Жүз биринчи-жүз экинчи сабак. Өзүңдү текшер

Урок 101–102. Проверь себя

Тест

1. Сен кайсы өлкөдө жашайсың?

- а) Кытайда б) Россияда в) Кыргызстанда

2. Кыргызстандын борбору:

- а) Ош б) Бишкек в) Москва

3. Кыргызстандын бермети:

- а) Ысык-Көл б) Соң-Көл в) Байкал

4. Ысык-Көлдүн узундугу:

- а) 180 км б) 182 км в) 82 км

5. «Ала-Тоо» орус тилине кандайча которулат:

- а) Голубые горы б) Небесные горы в) Пёстрые горы

6. Манас ким болгон?

- а) кыргыз элинин баатыры
б) казак элинин баатыры
в) кытай элинин баатыры

7. Манастын тулпары (конь):

- а) Чабдар б) Аккула в) Чалкуйрук

8. Манастын ити:

- а) Кумайык б) Чайинги в) Нар-кескен

9. Манастын кушу:

- а) Ак шумкар б) Кара куш в) Ителги

10. «Чыпалак бала» орус тилине кандайча которулат:

- а) сильный мальчик б) шустрый мальчик
в) мальчик с пальчик

Көрүшкөнчө!

Кыргызча – орусча сөздүк

Кыргызско – русский словарь

www.bizdin.kg

Аа

аба – воздух
аба ырайы – погода
абдан – очень
агай – учитель
адегенде – вначале
аз – мало
азамат – молодец
азыр – сейчас
ай – месяц
айдоочу – водитель
айран – айран
айры – вилы
айрыкча -особенно
айыл – село
ак – белый
акча – деньги
ак жуумал – белолиций
(-ая, -ое, -ые)
Ата журт – Отечество
ак карлуу – белоснежный
(-ая, -ое, -ые)
ак май – сливочное масло
акылдуу – умный (-ая, -ое, -ые)
акылман – мудрый (-ая, -ое, -ые)
акыркы – последний
ак куу – лебедь
ак шумкар – сокол
ал – 1. он, она; 2. возьми
алар – они
алдында – 1. впереди; 2. перед
алгачкы – первичный
алма – яблоко
алмурут – груша
алыс – далеко
алты – шесть
алтын – золото

алтымыш – шестьдесят
алты жүз – шестьсот
анар – гранат
анан – потом
аңгеме – рассказ
апа – мама
апаке – мамочка
ар дайым – всегда
артында – сзади
арча – арча (дерево)
асман – небо
астында – внизу
ат – 1. имя; 2. конь; 3. стреляй
арстан – лев
ардак – почёт
ардакта – почитай
аркар – архар
аска – скала
ата – папа
атайын – специально
ачка – голодный (-ая, -ое, -ые)
ачуу – горький (-ая, -ое, -ие)
ашкабак – тыква
ашкана – столовая
ашпозчу – повар
аюу – медведь
аягы – конец
Аяз ата – Дед Мороз
Аяз кыз – Снегурочка
аяк оона – сентябрь

Бб

баа – оценка
бадал – куст
бадам – миндаль
баары – все
баатыр – богатырь

бадыраң – огурец
багат – кормит
бай – богатый (-ая, -ое, -ые)
байке – 1. старший брат; 2. дядя
байпак – носки
байла – завязывай
байчечекей – подснежник
бал – мёд
бала – 1. мальчик; 2. ребенок
балалык – детство
бала бакча – детский сад
балапан – птенец
балмуздак – мороженое
балык – рыба
бар – 1. есть; 2. иди
батиңке – ботинки
бачики – лисёнок
баш – голова
башта – начинай
баш оона – август
башбагат – выглядывает
бешик – колыбель
бейтапкана – поликлиника
бейшемби – четверг
белек – подарок
белгиле – обозначь, отметь
бер – дай, отдай
беш – пять
бет – 1. лицо; 2. страница
бий – танец
бийик – высокий (-ая, -ое, -ие)
бийиктик – высота
бил – знай
билим – знание
бир аз – немного
бир – один
бири-бирине – друг другу
бирок – но
боз үй – юрта
бозо – национальный напиток

бой – рост
боо – шнур
боо-чуу – разного рода верёвки
бол – быть, становиться, делаться
бор – мел
борбор – столица
босого – порог
бош убакыт – свободное время
бөбөк – братишка, сестрёнка
бөжөк – зайченок
бөлмө – комната
белтүрүк – волчонок
бөрү карагат – барбарис
бул – это
бул жерде – здесь
булбул – соловей
бут – нога
булак – родник
булут – облако
бутак – ветка
бугу – олень
бүгүн – сегодня
бийыл – в этом году
бычак – нож
быштак – творог
бышыр – варить
бышты – поспел, созрел
бээ – кобыла

Гг

гүл – цветок
гүлбакча – цветущий сад
гүлдесте – букет
гүлдөдү – расцвёл

Дд

даамдуу – вкусный (-ая, -ое, -ые)
дан – зерно
дайыма – всегда
дарак – дерево
дарбыз – арбуз

дары – лекарство
 дарыкана – аптека
 даяр – готовый (-ая, -ое, -ые)
 даярда – готовь
 деди – сказал (-а, -о, -и)
 ден соолук – здоровье
 деңиз – море
 дептер – тетрадь
 депкир – шумовка
 доңуз – кабан
 дос – друг
 дубал – стена
 дүкөн – магазин
 дүкөнчү – продавец

Жж

жаады – шел, выпал (снег, дождь)
 жаан – дождь
 жамгыр – дождь
 жагымдуу – приятный (-ая, -ое, -ые)
 жаз – 1. пиши; 2. весна
 жаздык – подушка
 жазында – весной
 жай – лето
 жайында – летом
 жакшы – хорошо, хороший
 (-ая, -ое, -ие)
 жакшы кал – до свидания,
 будь здоров
 жакшы көрбөйм – не люблю
 жакшы көр – относиться
 с симпатией, любить
 жакын – рядом
 жанында – около, возле
 жалбырак – листок
 жаңгак – орех
 жаңы – новый
 Жаңы жыл – Новый год
 жардам – помощь
 жардам бер – помощи
 жаргылчак – зернотерка

жарым – половина
 жарык – светлый (-ая, -ое, -ые)
 жаса – делай
 жаша – живи, существуй
 жашоо – жизнь
 жашыл – зелёный
 жаштар – молодёжь
 же – кушай
 жекшемби – воскресенье
 желек – флаг
 жем – корм
 жемиш – фрукт
 жер – земля
 жер-жемиш – ягода
 жеңил – лёгкий (-ая, -ое, -ие)
 жети – семь
 жетимиш – семьдесят
 жети жүз – семьсот
 жетинин айы – ноябрь
 жибек – шёлк
 жигит – жигит
 жол – дорога
 жолук – встретиться
 жоолук – платок
 жоон – широкий (-ая, -ое, -ие)
 жооп – ответ
 жооп бер – ответь
 жөжө – цыплёнок
 жөнүндө – о
 жөө – идти пешком
 жуу – мыть
 жума – пятница
 жумуш – работа
 жумушчу – рабочий
 жүгөрү – кукуруза
 жүз – сто
 жүзүм – виноград
 жыгыл – падай, свались
 жыйырма – двадцать
 жылкы – лошадь
 жылкычы – табунщик

жылан – змея
 жылуу – тёплый (-ая, -ое, -ые)
 жырткыч – хищник
 жыт – запах
 жыпар – аромат

Зз

зоо – скала
 зор – громадный

Ии

идиш-аяк – посуда
 изде – ищи
 ийин – нора
 ини – младший брат
 ил – вешай, повесь
 илбирс – снежный барс
 ит – собака
 ич – пей
 ишенимдүү – верный (-ая, -ое, -ые)

Кк

кабат – этаж
 каз – гусь
 казан – казан
 кайда – где, куда
 каймак – сметана
 кайталоо – повторение
 кайың – берёза
 калем – карандаш
 калем сап – ручка
 калк – народ
 калпак – остроконечная
 войлочная шапка
 калп – ложь
 камыр – тесто
 канат – крыло
 канаттуулар – птицы
 кар – снег
 канча – сколько
 канча турат – сколько стоит

канчанчы – который (-ая, -ое, -ые)
 карагай – ель
 карагат – смородина
 кара – 1. смотреть; 2. черный
 (-ая, -ое, -ые)
 кар киши – снеговик
 карма – лови, держи
 карындаш – младшая сестра
 (для мужчин)
 карышкыр – волк
 каттама – сдобные слоёные
 лепешки
 кат – письмо
 катчы – секретарь
 качан – когда
 кашык – ложка
 кел – приходить
 кездеме – ткань
 келгиле – приходите
 кереге – решетка цилиндрической
 части юрты
 кен – руда
 кенен – просторно, просторный
 (-ая, -ое, -ые)
 керек – нужен, нужно, нужна, нужны
 кес – режь
 кесме – лапша
 кескелдирик – ящерица
 керемет – чудо, диво
 кечинде – вечером
 кечки – вечерний (-ая, -ое, -ие)
 кечээ – вчера
 кий – надевай
 кийим – одежда
 кийим илгич – вешалка
 ким – кто
 кимдер – кто
 кир – 1. входи; 2. грязный
 (-ая, -ое, -ые)
 кирпич – ёж
 кыргоол – фазан

китеп — книга
 китепкана — библиотека
 кичинекей — маленький
 (-ая -ое, -ие)
 кичүү — младший (-ая, -ое, -ие)
 класс — класс
 коён — заяц
 козу — ягнёнок
 кой — баран
 койчу- пастух
 кол — рука
 кол кап — варежки
 коломто — очаг
 кооз — красивый, красиво
 кооздо — украшай
 колдонулат — используется
 коңгуроо — звонок
 коон — дыня
 корк — бояться
 короо — двор
 котормо — перевод
 котормочу — переводчик
 кош — добавь
 көз — глаз
 көйнөк — рубашка, платье
 көл — озеро
 көк — синий
 көк кытан — цапля
 көмүр — уголь
 көңүлдүү — весело, радостный
 (-ая -ое, -ые)
 көп — много
 көр — смотреть
 көркөм — художественный
 (-ая -ое, -ые)
 көрктүү — красивый (-ая -ое, -ые)
 көрпө — мерлушка
 көөкөр — национальная посуда
 из кожи

көтөр — поднимай
 көчмөн — кочевник
 кулак — ухо
 кулун — жеребёнок
 кулпунай — клубника
 кулаалы — коршун
 кумшекер — сахар
 кундуз — норка
 кур — строй
 курсак — живот
 курулуш — стройка
 куруучу — строитель
 куу — хитрый (-ая, -ое, -ые)
 куурдак — жареное мясо
 куурчак — кукла
 кууш — узкий
 куштар — птицы
 күз — осень
 күзүндө — осенью
 күкүк — кукушка
 күл — смеяться
 күмүш — серебро
 күн — день
 күн — солнце
 күнүгө — каждый день
 күрөң — коричневый (-ая, -ое, -ые)
 күрп — индюк
 күт — жди
 күү — мелодия
 күчтүү — сильный (-ая, -ое, -ые)
 кыз — девочка
 кызык — интересно
 кымбат — дорого
 кызыктуу — интересный
 (-ая, -ое, -ые)
 кызыл — красный
 кызылча — свекла
 кымыз — кумыс
 кырк- сорок
 кычкыл — кислый (-ая, -ое, -ые)

кыш – зима
кышында – зимой
кыям – варенье

Лл

Лакап – поговорка

Мм

мага – мне
май – масло
маймыл – обезьяна
майрам – праздник
майрамда – празднуй
макал – пословица
макта – хвали
мактанчаак – хвастливый
(-ая, -ое, -ые)
макул – ладно
мал – скот
малакай – головной убор
мамалак – медвежонок
максым – кислый напиток
из зерна
манжалар – пальцы
мектеп – школа
мен – я
менин – мой (моё, моя)
мискей – кастрюля
момолой – крот
мончок – бусинка
мугалим – учитель
муз – лед
муздак – холодный (-ая, -ое, -ые)
муздаткыч – холодильник
музоо – телёнок
мукам – мелодичный (-ая, -ое, -ые)
мурун – 1. нос; 2. раньше
мурас – наследие
мурут – усы
мүйүз – рога
мүнөз – характер

мүнөздөмө – характеристика
мухит – океан
мый – котёнок
мык – гвоздь
мыкты – великолепный
(-ая, -ое, -ые)
мына – вот
мээлей – варезки
мөндүр – град

Нн

нан – хлеб
негизги – основной
негизинен – в основном
нур – луч

Оо

ой – мысль
ойгон – просыпайся
ойло – думай
ойно – играй
оку – 1. читай; 2. учись
окуу – 1. чтение; 2. учение
окуучу – ученик
отургуч – стул
он – десять
оң – правый
оң жак – правая сторона
ооба – да
ооз – рот
оор – тяжелый (-ая, -ое, -ые)
оору – болезнь
ооруду – заболел (-а, -о, -и)
оро – заверни
орун – место
оттоп жатат – пасётся
отуз – тридцать
отун – дрова
отур – садись
отургузду – посадил
ошентип – так

өз алдынча – самостоятельно
 өзүм – я сам(а)
 өзөн – река
 өң – цвет
 өс – расти
 өрдөк – утка
 өркөч – горб (верблюда)
 өрүк – урюк
 өрөөн – долина
 өрт – пожар
 өт – 1. проходи; 2. желчь
 өчүргүч – резинка
 өтүк – сапоги

Пп

падыша – царь
 пайдалуу – полезный (-ая, -ое, -ые)
 парча – парча
 пил – слон
 пияз – лук

Сс

саат – часы
 сабак – урок
 сабиз – морковь
 сага – тебе
 сагызган – сорока
 сайма – вышивка
 сайрайт – поёт (птица)
 сакал – борода
 сакта – 1. береги; 2. охраняй
 салам – привет
 саламдашуу – приветствие
 салмак – вес
 салт – обычай
 самын – мыло
 самоор – самовар
 сан – число
 сана – считай

сары – жёлтый (-ая, -ое, -ые)
 саргаят – желтеют
 сегиз – восемь
 семиз – жирный
 сен – ты
 сенчи – а ты
 сенин – твой
 секир – прыгай
 секиргич – скакалка
 сиңди – младшая сестра
 (для девочек)
 сымбаттуу – стройный
 (-ая, -ое, -ые)
 согот – дует (ветер)
 сол – левый
 сол жак – левая сторона
 сонун – прекрасный, прекрасно
 соорот – утешай
 сөөк (данек) – косточка
 сугар – поливай
 сура – спроси
 суу – вода
 суусундук – напиток
 суук – холодно
 сузгу – поварежка
 сулу – овёс
 сулуу – красивый (-ая, -ое, -ые)
 сүз – плавай
 сүйлөш – поговори
 сүй – люби
 сүйүү – любовь
 сүлгү – полотенце
 сүрөт – картина
 сүрөт тарт – рисуй
 сүт – молоко
 сылык – вежливый (-ая, -ое, -ые)
 сыйла – уважай
 сыймык – гордость

Тт

табак – тарелка, посуда
 табышмак – загадка

таза – чистый (-ая, -ое, -ые)	тери – шкура, мех
тазала – почисти	терезе – окно
тайлак – верблюжонок	терек – тополь
таанышып алалы – давайте	терең – глубокий
познакоимися	тиги – тот
такта – доска	тик – шей
такыр – совсем	тиш – зуб
талаа – поле	тиште – кусай
тамагым – мое горло	тырмак – ногти
тамак – пища, еда	тогуз – девять
тамактанат – питается	токсон – девяносто
таман – стопа	тогуз жүз – девяносто
танапис – перемена	ток – сытый
тап – найти	токой – лес
тарак – расчёска	тон – шуба, дубленка
тарбия – воспитание	топу – тюбетейка
тарт – здесь: тани	топчу – пуговица
тараза – весы	тоо – горы
тартуула – подари, преподнеси	тоок – курица
татынакай – симпатичный	топ – мяч
(-ая, -ое, -ые)	топоз – як
тарых – история	торпок – телёнок
таттуу – сладкий (-ая, -ое, -ие)	торгой – жаворонок
таш – камень	тоту куш – попугай
таята – бабушка по линии мамы	төрт – четыре
таене – бабушка по линии мамы	төө – верблюд
таяке – дядя по линии мамы	туз – соль
таеже – тетя по линии мамы	тумак – шапка-ушанка
тебетей – национальный	тумшук – клюв
головной убор	тукаба – плюш
тез – быстро	тунук – прозрачный (-ая, -ое, -ые)
тез-тез – часто-часто	турна – журавль
теке – козёл	тур – встань
текче – полка	туруп – редька
тентек – шалун	туулган күн – день рождения
темир – железо	туура – правильно
темгил – пятно	туш кийиз – настенный ковер
телевизор көр – смотри ТВ	түбү – дно
теп – здесь: кататься	түз – 1. прямо; 2. составь
тер – собирать	түлкү – лиса

түптүз – очень прямой
 түш – 1. сон; 2. слезай; 3. купайся
 түшүм – урожай
 тынч – тихо
 тынчтык – мир
 тыңша – прислушайся

Уу

убакыт – время
 узун – длинный (-ая, -ое, -ие)
 узундук – длина
 уй – корова
 улак – козлёнок
 улут – нация
 улуу – 1. старший; 2. великий
 унутпа – не забудь
 ур – бей
 уруксатпы – можно ли
 утуп алам – выиграю
 уул – сын
 уч – лети
 учак – самолёт
 ушул – этот
 ушундай – так
 уят – стыдно
 уя – гнездо

Үү

үз – рви
 үй – дом
 үйрөн – учись
 үйүр – стая, стадо
 үкү – сова
 үкүлүү топу – девичья шапка
 с перьями совы
 үн – голос
 үндүү – гласный (-ая, -ые)
 үңкүр – пещера
 үлүл – улитка
 үпүп – угод

үйрөт – научи
 үч – три
 үч жүз – триста
 үшү – замерзай

Фф

фамилиям – моя фамилия

Чч

чайнек – чайник
 чалап – айран, разбавленный
 водой
 чака – ведро
 чана – санки
 чач – волосы
 чеке – лоб
 чие – вишня
 чий – чий
 чоку – вершина
 чокой – валенки
 чоор – флейта
 чоң – большой
 чоңоёт – вырастет
 чоң ата – дедушка
 чоң апа – бабушка
 чочко – свинья
 чөп – трава
 чөл – пустыня
 чурка – беги
 чүкө – альчик
 чүпүрөк – тряпка
 чыгам – выйду, взберусь
 чыйырчык – скворец
 чык – выйди
 чын – правда
 чыны – пиала
 чычкан – мышь

шабдалы – персик
 шаар – город
 шам – свеча
 шамал – ветер
 шамдагай – ловкий
 шире – сок
 ширин – вкусный (-ая, -ое, -ие)
 шылдың – насмешка, издёвка
 шым – брюки
 шыпыр – подметай
 шумкар – сокол
 шөкүлө – нац. головной убор
 невесты
 шоола – луч

Ыы

ынтымактуу – дружно, дружный
 (-ая, -ое, -ые)
 ысык – горячий (-ая, -ое, -ие)
 ыр – 1. песня; 2. стихотворение
 ыракмат – спасибо
 ырда – спой
 ылай – глина
 ылдам – быстро
 ыңгайлуу – удобный

Ээ

эгин – урожай
 эгер – если
 эже – тётя, старшая сестра

эжей – учительница
 эки – два
 эл – народ
 элүү – пятьдесят
 элик – косуля
 элечек – нац. головной убор
 женщины
 эми – теперь
 эмгек – труд
 эмгекчил – трудолюбивый
 (-ая, -ое, -ые)
 эмне үчүн – почему
 эмне кылат – что делает
 эр – герой
 эриди – растаял
 эрин – губа
 эринчээк – ленивый (-ая, -ое, -ые)
 эрте – рано
 эртең – завтра
 эртең менен – утром
 эркек бала – мальчик
 эс ал – отдыхай
 эски – старый (-ая, -ое, -ые)
 эстелик – памятник
 эт – мясо
 эчки – коза
 эшик – 1. дверь; 2. улица
 эшек – осел
 ээр – седло

III ЧЕЙРЕК

7-цикл. Адамдын келбети

49 – сабак.	Адамдын келбети	4
50 – сабак.	Ак жуумал кыз.....	6
51 – сабак.	Эр Төштүк	8
52 – сабак.	Чыпалак – кичинекей бөбөк.....	10
53 – сабак.	Машыгабыз. Көнүгөбүз	12

8-цикл. Кийим-кече

54 – сабак.	Кийим-кече	14
55 – сабак.	Баш кийим . Бут кийим.	16
56 – сабак.	Улуттук баш кийимдер	18
57 – сабак.	Улуттук баш кийимдер	20
58 – сабак.	Машыгабыз. Көнүгөбүз	22
59 – 60 сабак.	Өзүңдү текшер.....	24

9-цикл. Идиш-аяктар. Улуттук тамак-аш азыктары

61 – сабак.	Идиш-аяктар	26
62 – сабак.	Улуттук идиш-аяктар	28
63 – сабак.	Көнүгөбүз	30
64 – сабак.	Тамак-аш азыктары	32
65 – сабак.	Улуттук тамак-аштар жана суусундуктар	34
66 – сабак.	Кымыз – пайдалуу суусундук	36

10-цикл. Биздин үйүбүз

67 – сабак.	Биздин үйүбүз.	38
68 – сабак.	Менин бөлмөм.	40
69 – сабак.	Боз үй	42
70 – сабак.	Машыгабыз. Көнүгөбүз	44
71 – 72 сабак.	Өзүңдү текшер.....	46

11–12-циклдер. Жаратылыш. Жаз мезгили

73 – сабак.	Жаратылыш	48
74 – сабак.	Жапайы айбанаттар	50
75 – сабак.	Жапайы канаттуулар.	52
76 – сабак.	Чабалекей	54
77 – сабак.	Жаз мезгили.....	56
78 – сабак.	Нооруз майрамы.	58
79 – сабак.	Машыгабыз. Көнүгөбүз	60
80 – 81 сабак.	Өзүңдү текшер.....	62

13-цикл. Жер – жемиштер

82 – сабак.	Жер-жемиштер	64
83 – сабак.	Кара мончок карагат	66
84 – сабак.	Жемиш багы	68
85 – сабак.	Дарак – жемиши менен баалуу	70
86 – сабак.	Жашылчалар	72
87 – сабак.	Бакчамда	74
88 – сабак.	Эгин айдоо – байлык жыйноо	76
89 – сабак.	Машыгабыз. Көнүгөбүз	78
90 – 91 сабак.	Өзүңдү текшер	80

14–16-циклдер. Менин Мекеним

92 – сабак.	Мекеним – өз айылым Шекер	82
93 – сабак.	«Космос» кичирайону	84
94 – сабак.	Биздин Кыргызстан	86
95 – сабак.	Кыргызстандын борбору	88
96 – сабак.	Ысык-Көл – Кыргызстандын бермети	90
97 – сабак.	Кереметтүү Ала-Тоо	92
98 – сабак.	Манас – кыргыз элинин баатыры	94
99 – сабак.	Жай мезгили	96
100 – сабак.	Чыпалак бала жөнүндө жомок	98
101 – 102 сабак.	Өзүңдү текшер	100

Кыргызча – орусча сөздүк	101
--------------------------------	-----

Кенчиева Чолпон Жапаровна
Сарылбекова Зууракан Сарылбековна

КЫРГЫЗ ТИЛИ жана ОКУУ

Окутуу орус тилинде жүргүзүлгөн
 мектептердин 2-класстары үчүн

Экинчи бөлүм

Редактору **Ж. Жапиев**
 Корректору **А. А. Узакова**
 Сүрөтчүсү **Н. Салтыков**
 Көркөм редактору **Ю. А. Ким**
 Техникалык редактору **Н. В. Шеремет**
 Компьютердик калыпка салган **Орозобеков Б.**

Терүүгө 2011-ж. берилди. Басууга 22.05.2013-ж. кол коюлду.
 Форматы 70х100 1/16. Ариби Arial. Офсеттик кагаз.
 Офсеттик басылма. Көлөмү 7,0 басма табак.
 Нускасы 37 500 даана. Заказ № 47.

«Альмерия» ЖЧКсында басылды.